

בעזהש"ת

והמשכילים יזרחו קוהר הרקיע

גליון שבעי

והמשכילים יזרחו

שיעורים בספר הזוהר
— על התורה והמועדים —
ע"י הרב יצחק לאווי שליט"א

חנוכה תשפ"ב

השיעור לשבת חנוכה הוקדש על ידי
ידידי הרה"ח ר' יוסף דוד אלבום שליט"א
שיזכה לברכה והצלחה בכל ענייניו

יוצא לאור על ידי מכון אור השכל

Or Hasechel Inc.

1800 New Central Ave.

Lakewood, NJ, 08701

לשמיעת וצפיה בשיעורים, וכן לשאר שיעורים וכתבים, ולהרשמה לקבלת ערכונים
שבועיים באימייל

yitzchoklowy.com

קביעין כן תהוון בהנהו חבורתא ואלה יעמדו על הברכה המשתתפים הקבועים מדי חודש בחודשו

שרי עשרות

ר' אלימלך ברייער שליט"א

שרי שמונה עשר

ר' יואל הויט שליט"א

ר' יואל רובין שליט"א

ר' שמואל שלעזינגער שליט"א

ר' יואל גאלדענבערג שליט"א

ר' אהרן שמברג שליט"א

ר' נחום האלפערט שליט"א

ר' יידל ניווירטה שליט"א

ר' יואל ווערצבערגער שליט"א

ר' משה זילבערשטיין שליט"א

ר' חיים הלברשטם שליט"א

ר' משה יואל קאהן שליט"א

ר' משה אליעזר ליבערמאן שליט"א

מרת רחל סלם תליט"א

ר' יוסף דוד אלבוים שליט"א

ר' זאב שטיינמעץ שליט"א

ר' מרדכי רעטעק שליט"א

ר' מרדכי געץ שליט"א

ר' יעקב יהודה לעוו שליט"א

שרי המאה

ר' ישע'ל אברהם וויספעלד שליט"א

ר' יגאל הרמלין שליט"א

שרי האלף

ר' ישראל פרידמן שליט"א

תוכן

ה מבוא לזוהר חנוכה

ה טעם מיעוט הזכרת חנוכה בספר הזוהר

מאמרי הזוהר

יד כי כל ביתה לבוש שנים

ישראל אינם מפחדים מן הגיהנום הכפול שהם מוגנים במצוות כפולות
טו

יח כנסת ישראל לא תירא משלג שהיא לובשת דין הקשה

כ והנה עלה זית טרף בפיה

כא פרק א – רמז שליחת ושיבת היונה בדוד

כג פרק ב - שליחת היונה ושיבתה רמז לשליחת ישראל בגלויות

כה מקורת ומפרשים

כז תמינאה בהודאה

כז ניגון הניצוח בנצח

כז ניגון ההודאה בהוד

לא אלה הם מועדי

שיעורים

לה והנה עלה זית טרף בפיה

לה שיעור והנה עלה זית טרף בפיה

מד החורף עדן המאמינים

מד שיעור לא תירא לביתה משלג

מבוא לזוהר חנוכה

טעם מייעוט הזכרת חנוכה בספר הזוהר

התחדשות התורה מאור הגנוז בדורות הסמוכים לגאולה

כתב בספה"ק בני יששכר (מאמרי חודש כסלו טבת מאמר ב אות כא):

הנה העדתי לך שלשה עדים נאמנין אשר הארת או"ר חנוכה היא מבחינת אור הגנוז ... על כן היא מצוה הנרמזת בתורה (שנגנוז בה האור) בגניזה.

וכן בזוה"ק לא תמצא מדברים מעניני נר חנוכה (רק פעם אחד (ח"א רלח, ב)) מוזכר שם נר חנוכה דרך העברה בעלמא וכן בתיקו"ז (כט, א) א"ה אביא דבריהם להלן (אות כ"ד)), והוא מטעם הנ"ל שהוא מן בחינת אור הגנוז, וקראו לימים האלה חנוכה שהוא חינוך לגאולה העתידה שיתגלה האור הגנוז, וכל ימי עניינו ומרודינו משנפסקה הנבואה האיר הש"י לנו הארת אור הגנוז בתורה על ידי מצות נר חנוכה, וכבר ידעת שהאור הגנוז מביטין בו מסוף העולם ועד סופו (חגיגה יב, א), והארת נר חנוכה היא הארה מן האור ההוא במעט קט, ועל ידה אנחנו יכולין להביט בתורה אשר האור גנוז בה, הבן, והנה לבעבור זה הדורות שהן סמוכין לגאולה התחילו חכמי הדור לדבר מעניני המצוה הזאת מה שלא שיערו הראשונים והיא סו"ד כמוס.

דברי הרב חיים וקיימים מנחמים מבטאים לנו אופן הסתכלות בתורה שהיא חדשה ומתחדשת בכל עת. וכי אין ללמוד את התורה כולה בדרך ירידת הדורות כאילו שורש הכל בדורות קודמים ואנחנו אין אנו אלא חוזרים על צל דבריהם. אלא אדרבה החינוך המשיחי הוא שהדברים שלא היו מגולים וידועים בתורה בדורות קודמים הולכים ומתגלים ומתבררים יותר ויותר כסדר התגלות החכמה

שלב אחרי שלב עד לידיעה השלימה התכליתית. וכי אין לתמוה על התפרטות והתחדשות חלקים שלימים בתורה שלא שערם ראשונים, כי הוא חלקנו והיא משתרשת אל שורש גדול שעודנו עומד בעתיד, והוא הגאולה העתידה והתורה השייכת לגאולה העתידה אשר אליה אנחנו מתפללים ישקני מנשיקות פיהו, שיופיע עוד עלינו כאשר הובטח לנו ויבאר לנו סוד טעמיה ומסתר צפונותיה (לשון רש"י בתחילת שיר השירים).

ודע שחילוק זה גופו אם התורה נלמדת בבחינת עבר או בבחינת עתיד, הוא ההבדל שבין תורת העולם הזה לתורתו של משיח. התורה הנלמדת בבחינת עבר הוא ראיית אחור בתורה, והוא בחינת תורה שבכתב הנלמדת כפשוטה, שכל מילה צריכה התאמה אל הכתוב בה מכבר ואין נביא רשאי לחדש בה דבר, קל וחומר מנבואת משה שאינה רואה אלא מראה אחוריים. אך יש עוד תורה דלעתיד שהוא תורתו של העתיד, שהוא מראה פנים נשיקות הפה ישקני מנשיקות פיהו, ואותו תורה אינה עומדת על מידת התאמתה אל הכתוב, אלא אדרבה היא מביטה אל עצמה ועומדת בזכות עצמה. והלימוד שבה מתייחס אל הדברים עצמם שנתחדשו ומידת התאמתם אל היצירה היוצאת מהם. באופן שכאשר תבחין את התורה הזאת לא תביט אל אחוריה במקור שורשה אלא תביט קדימה אל הנובע ממנו. אם נולד ממנו דבר טוב הרי היא דבר אמת, ואם 'הרה עמל וילד שקר', הרי הוא תורה שקרית. בבחינת מעשיך יקרבוך וממעשיך ירחקוך. כאשר בא חכם ואומר יש לי תורה הכתובה ואומרים לו הבא ספר תורה ונבדוק אם דבריך כתובים שם. וכאשר בא ואומר יש לי לחדש תורה שבעל פה אומרים לו המתן עד שנראה מה יוולד מתורה זו, ומפרי מעשיו יובחן למפרע שהיתה זו תורת אמת, חתומה בחותם האמת.

(וכבר הארכנו במאמרי ירדת הדורות להביא ראיה לזה מדברי ראשונים ומדברי הבעש"ט ותלמידיו ומדברי הלשם שבו ואחלמה כיצד חכמת התורה הולכת ומשתכללת בכל עת, והאמת שאין צריך לזה ראיה מן המקורות הקודמים כי היא הנותנת וכל שיפקח עיניו יראה שהדבר כך הוא).

סוד חתימת התורה

זה הסוד נזכר בהקדמת ספר הזוהר (דף ד עמוד א) שעיקר תפקיד ההקדמה לעמוד על סוד חידושי תורה, וסיפר כיצד עלה רבי חייא למתיבתא דרקייעא, וראה בה ישיבות רבות של כל חכם מחכמי התורה, עד שנכנס להיכל ישיבת רבי

שמעון ושמע את תורתו. ופתאום נכנס לתוך היכלו המלך המשיח, שהוא הולך ממתיבתא למתיבתא, ולמה "בגין דכל צדיקיא דתמן רישי מתיבתא ואינון מתיבתי דתמן רשימין אינון, וכל אינון חברין די בכל מתיבתא סלקי ממתיבתא דהכא למתיבתא דרקייעא, ומשיח אתי בכל אינון מתיבתי וחתים אורייתא מפומייהו דרבנן". המשיח בא בכל ישיבה וחותם בה את התורה. היינו ככתוב 'חתום תורה בלימודי'. ומה משמעות חתימה זו. כמו שאומרים 'עדי חתימה כרתי'. כלומר המשיח מאשר את התורה שמחדשים הצדיקים, וזה תפקידו, עד שיבוא אליהו ומשיח ויבררו מן כל התורה שהתחדשה בכל הגלות

ודע שזהו סוד 'פך שמן שהיה חתום בחותמו של כהן גדול'. ומה ענין כהן גדול אצל חותם. אלא כהן גדול בכל מקום רמז לכהן הגדול מאחיו היינו הכהן העליון שהוא המלאך מיכאל ועליון עליו ספירת החסד דאצילות. ופך שמן היינו חידושי תורה שחידשו הכהנים והחכמים שהיו באותו הדור (והסוד פך שמן שפע החכמה שבו מלוכש הא"ס היורד אל החסד המלביש אותו בסוד חסד דאזיל עם כולוהו יומין, ונחתם בפומיה דאמה ביציאת הנשמות, כמבואר בע"ח). והם תיקנו כמה תקנות וכמה מצוות וכמה גזרות ולא ידעו אם יוכשרו בעיני ה'. ובאו בה פריצים וחיללוהו והלא מה שהוא אמת אינו מתחלל על כרחך לא היו דבריהם אמתיים. עד שמצאו דבר תורה אחד שהיה חתום מלמעלה. והיינו מצאו עליו חתימת הקב"ה שחותם בכל מקום בתורה בחתימת האמת, אני ה', ה' אלהיכם אמת, ואז נודע שדבר תורה זה של חנוכה נחתם מפיו וזהו בעצמו בחינת המשיח המאשר את חידושי התורה האמיתיים שנתחדשו במשך הדורות.

דוגמת דבר זה תיקנו חכמי הדורות ההם כמה מועדים וכמה ימים דלא לאתענאה בהון ודלא למספד בהון, וכולם התבטלו מרוב הצרות ושינויי הזמן. לבד חנוכה שיש בה מצוה ונתפרסם מצותה. והיינו ממש חתימת הקב"ה על פך שמן זה של מצוות חנוכה לומר תורה זו משמי הוא. (אך לא שבחינת חתימת משיח אינו חתימה מפי הקב"ה, אלא למי שעדיין מבפנים הרי המשיח מלמד אותו כיצד יתוודע אל חתימת הקב"ה. ואליהו הוא כמו גרפולוג אלוהי שהוא יודע תמיד להבחין את החותם האלוהי בכל מקום שהוא נמצא גם אם היטשטש מאד בסוד מלאך חותם הברית והוא מלמד לבני הגולה דעת לזהות את חותם המלך)

ודע שיש עוד בחינה למעלה מבחינת קבלת חותם משיח על חידושי התורה, והוא הנזכר בהמשך דברי המשיח שם בזוהר "וקודשא בריך הוא איהו חתים אורייתא ממתיבתך וממתיבתא דחזקיה מלך יהודה ומגו מתיבתא דאחיה

השלוני ואנא לא אתינא למחתם ממתיתך". וזה הסוד הוא סוד גוהרקה דרבי חייא שהוא בעל המימרא הנזכר שם והוא שאינו נזקק לסעד לתומכו ממלאכי השרת. והוא מתיבתא דרשב"י וחזקיה מלך יהודה ואחיה השילוני שהם אינם מחכים למשיח שיחתום להם חידושי תורה אלא הם סומכים על הקב"ה בכבודו ובעצמו שהוא יחתום את דבריהם בחותם האמת.

והבן מאד שמה שאנחנו אומרים תמיד 'תורה חתומה ניתנה', 'חתימת המשנה', 'חתימת התלמוד', 'חתימת הפוסקים'. וכן הלאה, שסודו אליבא דאמת 'חתום תורה בלימודי'. היינו החתמת הקב"ה בעצמו על דברי תורה, כי כתב אשר נחתם בטבעת המלך אין להשיב. ואין כוונת החותם הזה לסגור את דרכי התורה אלא לאשר את אמיתתה ביחוד המלך במלאכתו, וגם כאשר נחתמה הנבואה והתורה ונדמה שאין להוסיף ישנו פך שמן וישנו ישיבת רשב"י וישיבת חזקיה וישיבת אחיה שבהם עוד נחתמת תורה מפי הקב"ה.

האם יש ראייה מן ההשמטה

עד כאן דברי הרב. מכאן ואילך דברי התלמיד הדין בקרקע. מתוך דיוננו אם יש לרב דיוק כלל על חוסר סודות חנוכה בזוהר יתבהרו לנו לא דחיות בלבד כי אם דברים עצמיים חשובים.

נזכיר תחילה את הכללים הפשוטים, לכל לראש 'לא ראינו אינו ראייה'. וזהו כלל נרחב שאין דרך בדוקה ללמוד מן ההשמטה. וזה מטעם פשוט שהרי אי אפשר להוכיח את השלילה שהוא חוסר מידע בהגדרה. וייתכן שהיו עוד מאמרים בזוהר על סודות החנוכה אלא שמסיבה כלשהו לא נתפרסמו ולא נדפסו. (ועל דרך שמוסרים בשם הגר"א על השמטת הלכות חנוכה מן המשנה, שהיה במסכתות קטנות מסכת חנוכה אלא שנאבד). והבא ללמוד דבר מן ההשמטה צריך לפחות להראות את המקום שהיה ראוי לאותו דבר להימצא עד שיהא השמטה בולטת ומכוונת, וגם שיסביר טעם מובן להשמטה זו. ועוד כי כאשר מדברים על דורות ראשונים ששנו לתלמידיהם דרך קצרה הרי אדרבה כל דבר שמפורש יותר מדאי יש לשאול עליו למה, ולא על הדבר המובן מתוך עניינו.

שנית, והוא הנובע מתוך אותו הכלל. כל עיקר סוג שאלה זו הוא מסוגי השאלות שלא תמצא אלא בדורות אחרונים. וכלל מסור בדינו, שכל פעם שיש סוג חדש

לגמרי של שאלות או תשובות המופיעות פתאום בדור מסוים, שדבר כזה צריך הסבר. או שבדורות קודמים היו מביטים על דיון כזה בצחוק מוזר. או שהשתנה משהו יסודי בהנחות הבסיסיות שמפאת זה נחשב מעתה מה שלא היה נחשב פעם לשאלה לשאלה. שאלה מן הסוג הזה, (ולא על הזוהר בלבד, כי אם גם השאלה הנשאלת על המשנה למה אין בו הלכות חנוכה וכדומה) אינה נשאלת כי אם בדורות האחרונים. וטעמא בעי. (אמנם מתוך הכלל של לא ראינו אינו ראייה מתחייב שגם טענה זו אינה הכרחית כי תמיד אפשר שנמצא עוד מי ששאל אותה, ולכן הכרחיות טענתי זו מוטלת בספק)

ויש לחלק החקירה לשני חקירות. הראשונה אם יש לעיין בהשמטה מן הסוג הזה כלל. השנית הוא אם יש ללמוד מזה משהו על היחס לימי חנוכה, או על עצמותו של ימי חנוכה.

על החקירה הראשונה נלע"ד, כי עצם השאלה אינה קשה, לא על השמטות כאלה באופן כללי, אך במיוחד אין כאן קושיא על ספר הזוהר. וזאת כי ספר הזוהר מסודר הוא על סדר פרשיות התורה, ואינו מסודר על סדר המועדים שנוכל להראות חיסרון מועד החנוכה. אלא שכל המועדים נזכרו בתורה ולכן כאשר תחפש בתורה בפרשיות אמור ופנחס וכו' נמצא דברי הזוהר עוסקים בסוד אותם המועדים. ואם אמנם מן הסתם נדרשו אותם הפרשיות במועדים מכל מקום סודו בסדר התורה ולא בסדר המועדים. ולכן מצוות החנוכה שאין לה עיקר מן התורה כיצד תימצא בספר הזוהר. וכן תמצא ברוב פירושי ומדרשי הראשונים הסדורים על סדר התורה שאין בהם דברים נרחבים לחנוכה וזה אינו הוכחה שלא היו דורשים בחנוכה. ואכן בספרי המדרש הן מדרשי חכמים והן מדרשי הראשונים נמצאו דרושים נרחבים לחנוכה, שכן היו דורשים בו ובשבתות שבו מעניינו של יום כפי המנהג.

(ואמנם ידעתי כי זה גופא בכלל כוונת הרב שבתורה עצמה אין חנוכה מפורשת וגם את זה עצמו הוא דורש לדרכו כי חנוכה מבחינת האור הגנוז. אך בוודאי כי אין טענה זו טענה כלל לפי הפשט שהרי הטעם שחנוכה אינו בתורה הוא פשוט כי בזמן התורה עוד לא היה חג החנוכה והיא נתקנה בזמנו. ומה שאלה יש כאן בכלל. אם יש שאלה אולי אפשר לשאול למה באמת לא קבעו לה כתב בתורה, ועל דרך ששאל בספר קדושת לוי. אך שאלה זו גם היא כמובן לא קשה מבחינה היסטורית שהרי כבר פסקה נבואה ולא היה כח ביד חכמים להוסיף ספר לכתבי הקודש באותו הזמן. ואם יש כאן שאלה לעמוד עליו כלל אינו שאלה פשוטית אלא אולי לפי הנחת הרמב"ן שהתורה רומזת את כל העתיד למה לא רמזה את החנוכה, וכפי שנתבאר בשיטה זו במקומו, אך כמובן אכן התורה רמזה זאת לפי שיטה זו, ומה שאינה בגילוי הוא

פשוט שלא בא זמנה להיגלות. ולא מצינו בתורה כלל נבואות גלויות באופן זה. באופן שכל עיקר דברי הרב כאן קשים לי להולמם. ואינם מובנים לי אלא על דרך שביארתי שממהות החנוכה הוא חידושי החכמים על הכתוב בתורה וזהו מין אור גנוז בעצמותו כי התורה שבעל פה לא די שלא נכתבה אלא שגם לא ראוי לה להיכתב. וידעתי כי דברים אלה קשה להעתיקם מן הלב אל הקולמוס מתוך אותו עיקרון גופא ואין לתפוס על הרב בזה)

הן אמת שהיה יכול להימצא בדרך דרשת התורה מענין לענין, וכפי שסידרו בתלמוד בבלי את דיני חנוכה אגב גררא של דיני הדלקת נר שבת, אכתי אין זה ראייה שהעלימו את זה בכוונה. ואיפכא מצינו שאגב גררא הזכירו את ענין חנוכה, ומה שלא הוזכר אלא פעם אחת אינו ראייה שהמעיסו בכוונה. (והלום ראיתי בשם הג"ר שלמה פיישר דמהאי טעמא לא נסדרו הלכות חנוכה בתלמוד ירושלמי לפי שהירושלמי אין דרכו להיגרר מענין לענין כסדר הבבלי ולקבוע סוגיות שלימות שאינם שייכים לפירוש המשנה. ואע"פ שהזהיר מדרשי מאד ונמשך מענין לענין הרואה היטב יראה שהוא תמיד עומד לפרש את הנושא שהתחיל בה ואינו קובע פרשיות שלימות שלא במקומם)

ועל החקירה השניה נלע"ד כי התשובה נחלקת לשנים. מבחינת הלכה אין בחנוכה ריבוי הלכות כמו שיש במצוות אחרות, ואף אינה מצווה מרכזית שהיא מצוה קלה מדרבנן, ולכן אין תמיהה שלא נזכרה הרבה כשם שאין תמיהה שלא נזכרה כל אחד מתרי"ג מצוות במידה שווה בזוהר או בגמרא. ואמנם מבחינת אגדה, סבור הייתי שדברי בני יששכר נוגעים לענין אמיתי, וכי בדורות קודמים לא היה 'עסק' מחג החנוכה כמו שנעשה בדורות האחרונים, ובמיוחד אצל החסידים. אך שוב חזרתי כי מהשערה זו. כי אע"פ שסגנון החגיגה השתנה בכל דור ודרך לפי עניינו. לא מצאתי שנגרעה חג החנוכה מתוך חגיגות מעגל החגים בבני ישראל לעולם. ומצאנו הן במנהג המתועד והן באגדות חכמים והן באגדות הראשונים והאחרונים דרושים לחנוכה בדיוק כפי שמצינו לשאר הימים (ואולי הרושם שיש מעט מזה הוא לפי שלא נמצא בידינו מזמן הראשונים כמעט ספרי דרוש, ורוב הראשונים סידרו דבריהם כפירוש המקרא או התלמוד, ושם אכן מועטים ענייני חנוכה לפי שמועטים הלכותיה, והיינו טעם שמועטת בזוהר עצמו. אך בכל ספר דרוש שיש בידינו מזמן הראשונים מצאנו דרשות לחנוכה). וכן מצינו בכתבי האריז"ל כוונות לחנוכה ובדברי שאר המקובלים. באופן שכל עיקר הנחה זו שלא רבו הדרושים על חנוכה עד הדורות האחרונים נפל"ה הי"א בעינ"י. (וע"ע בהקדמותי למערכת המקרא ומערכת דברי חכמים והראשונים הפרטים בזה)

אך מה שלא מצאנו לדוגמא בכתבי אריז"ל דרושים ארוכים לחנוכה ופורים

כמו על פסח או ראש השנה הרי הסיבה מובנת כי בעיקרי המועדים מתחדשים יסודות גדולים בפסח סוגיית יציאת מצרים בראש השנה סוגיית הדין, ויש בהם מה להעמיק ולהרחיב וללמוד. ואילו בחנוכה לא נמצאים יסודות גדולים בתורה, וכל הכוונות והדרושים אינם אלא יישומים של הכללים הנודעים כבר מכל הספר אל אותם המצוות הפרטיות. ולכן קיצרו בהם וסמכו על החכם ומבין מדעתו לעשות את כל מצוות וקדושת ושמחת הימים האלה לאור כל היסודות שנתבארו בעצם הדרושים ובמועדי התורה. (ובעניי לא מצאתי גם בספרי האחרונים הרבה יסודות מחודשים בענין חנוכה שנאמר שדבר זה התגלה בימיהם אלא רוב דבריהם חידושים פרטיים בדרושים רבים ומתוקים, וכדרך האחרונים באופן כללי לא לחדש יסודות רבים אלא להרחיב בתוך הקיים).

עלה בידינו מתוך עיונו בשאלה לא שאלה זו דבר חשוב, כי אין לצפות מן הספרים שיאכילו לנו כל דבר בכפית. אין זה אלא בקשת התינוק שאינו לא חכים ולא טיפש. החכם ומבין מדעתו הוא מבין מתוך הנאמר במקום אחר את הנצרך לו לאותו מקום. ואת זה יש ללמוד גם מדברי אחרונים כיצד הרחיבו אל המקום הלא כתוב מן המקום הכתוב כאשר המשיכו את התורה בפלפולם עד למקום שהיה צריך להם.

האמנם ישנה השמטה כלל: רשימת מאמרי הזוהר לחנוכה

יתירה מכך התגלה לנו כאשר חיפשנו ובדקנו (ונעזרנו בכלי הדעת המופלאים שהתחדשו בדורנו המאמצים את הגברת הדעת כפי הסדר שביאר הרב לחנך את הידע המשיחי) כי יש להוסיף על שני המאמרים שהזכיר הרב כהנה וכהנה. ועוד כפלים ויותר מכך מאמרים נמצאו העוסקים ישירות בסוד החנוכה ובסוד המכבים ובסוד גאולתו. (לך נא ראה במקורות שסידרתי כל מראי מקומות שמצאתי בספר הזוהר וגם לרבות דברי רמ"ק ושאר מקובלים העומדים על סודו) עד שאפשר לומר כי בדורות אחרונים נגלה לנו לא דיבור המצוה הזאת בלבד אלא נגלה הוא דיבור המצוה הזאת בתוך דברי הזוהר עצמו, כסדר כל גילויי התורה שהם מראים עצמם מפורשים בתוך המקורות הקדומים להם.

נפרט מסדר מציאת המאמרים והרחבתם, ותחילה נזכיר את המאמרים שהובאו וגדרשו בספרי המפרשים לענין חנוכה.

א] הרב בני יששכר הזכיר שני מאמרים, האחד בגוף הזוהר בפרשת ויחי (רלה, ב) המזכיר את כפילות מזוזה ונר חנוכה במדרשו על פסוק כי כל ביתה לבוש שנים. מאמר זה הוא המקום היחיד בגוף הזוהר המזכיר את המילה 'חנוכה'.

ולפיכך שמו מאמר זה בראש חיבורנו. אע"פ שאיננו עוסק בענייני חנוכה בצורה מפורשת והיה מקום לבעל דין לטעון שיש להעלות על ראש מאמרים העוסקים בדברים יותר עקרוניים אע"פ שלא נזכר בהם מילת חנוכה.

ב] המקור השני המובא ברוב המפרשים בספרות הזוהר המזכיר את חנוכה במפורש הוא בספר תיקוני זוהר (תיקון י"ג דף כ"ח ע"ב - כ"ט ע"א) הדורש את עשרת לשונות ספר תהלים על סדר עשר ספירות ובלשון הודיה דורשו לענין שמונת ימי חנוכה בהלל והודיה ועוד. וגם מאמר זה הזכיר הרב בני יששכר כנ"ל (וכן הובא ונתבאר באריכות גם בספר מאיר עיני חכמים על חנוכה בראש דרושיו שם, שער א' פרק א').

ג] עוד מצאנו בתחילת תיקוני זוהר חדש מאמר מפורט על מקום כל המועדים לפי מערכת הספירות, ובה הזכיר את חנוכה ופורים כחלק מן הבנין שלו. ומאמר זה הובא בשער הכוונות דרושי חנוכה אצל פירוש שתכלה רגל מן השוק בשם 'הקדמת תיקוני זוהר כתיבת יד'. ולמד ממנו שיש בחנוכה קדושת מועד ורגל. (וביארנו בזה במקומו. לאור מאמר זה יש להרחיב על סדר עמידת המועדים כולם בספירות וכיצד יסודר בהם חנוכה, ולהשוות למאמרי זוהר במקומות אחרים לראות אם תואמים יחדו, וכבר בידינו סוגיה רחבה לבארה במקומה. ועכ"פ זוהי המקום היחיד שהזוהר שיבץ במפורש את חנוכה בסדר כזה ויש להתבונן בזה. כמו כן יש במאמר זה הרחבה בסוד נצח והוד שהם שני פקידות ואם כן נוגע בעיקר מהות חנוכה ופורים באופן זה ואינו משבץ אותם באילן הספירות באופן סתמי.)

ד] לא נשלם כעת

הרחבת הדרושים בזוהר

וכי ירחיב הויה את חיפושנו אחר שורשי החנוכה בזוהר, נמצא כי מפתח אחד דרכיה מתפצלות לשנים ואותם השניים הם ארבע והם שמונה עד שנגלגל עלינו את כל התורה כולה בדרך הזאת. דרך משל נעמוד על סוד המנורה שהוא סוד הדלקתה בבית המקדש שהוא מרכז כל היצירה ורמז כל המרכבה וכבר כללנו את העולם כולו בלב מצוה אחת של המנורה, אשר דרש הזוהר הרבה בסודה. או כלך לדרך זה והתחל לדרוש בענין האור שהוא השורה במנורה ושאל מהו

העדות לבאי עולם בכך והם באי עולם שחידש בטובו והתקין מאורות והם מאורות הגדולים אשר המארה עליהם הוא ארבעה מלכויות הסוככות את השושנה העליונה והוא עצמו סוד ירך יעקב שנגע בו המלאך וכבר ידעת את סוד הכל באור אחד.

לפיכך אם אמרנו לקבץ את כל דברי הזוהר המרחיבים לנו את סוד החנוכה נצטרף להעתיק את כל הספר ולא יהיה בזה די. וכן לכל מצוה ומצוה. אין לנו אלא להורות את הפתחים שבהם נפתח השער אל כלל סוד האמת על ידי נר חנוכה וממילא ייכנס המשכיל בתוך הפתחים האלה ויגל ליבו כאשר ימצא לו מסייעים הרבה ללכת בכל דרכיו. מנקודה הזאת אפשר לומר אל תקרי אין הזוהר עוסק בחנוכה אלא קרי: אין הזוהר עוסק אלא בחנוכה.

בפעם הזאת עמדנו על שורש פסוק אחד שבו העמיד הזוהר את גאולת חנוכה. והוא פסוק ותבוא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפיה וידע נח כי קלו המים מעל הארץ. היה מקום למעיין לומר מתוך המאמר הראשון שגלמד שאין זה אלא רמז קטן בתוך דרוש גדול שבו נזכר גאולת החשמונאים בקיצור. אך כאשר קראנו בספר מפורש ושום שכל נדלקנו כי יונה זו ועלה זית בפיה אינה אלא דמות המלך המשיח בעיני הזוהר ובחיפושם אחר היונה הזאת התגרשו חברי קדושה של הזוהר ודלקו אחריה בכל דילוגי מסעותיה עד שמצאו את עלה הבשורה טרף בפיה וידעו. וכאשר נרדוף אנחנו אחרי סוף הדרוש בספר הזוהר נמצא שם תמיד את המלאך הגואל קול צמח איש צמח שמו הוא דוד **בעצמו**. (הרי לך כי דבר חינוך החנוכה אל הגאולה הוא דבר מפורש בכל דרושי ספר הזוהר והתיקונים ואינו דבר שהמציאו תלמידי הבעש"ט ודי בזה).

מי כל ביתה לבוש שנים

זוהר פרשת ויחי, חלק א רלח, ב.

אור יקר פרשת ויחי שער י"א סימן ט"ז, עמ' רמ ופירושה שם עמ' רמא

הסולם ויחי מאמר אסרי לגנן עירה אות תר"א – תר"ה

מאמר זה מובא בו כחלק ממעשה הליכת רבי יהודה ורבי יצחק בדרך, על פסוק אסרי לגנן עירה שדרשו רבי חייא על כנסת ישראל השכינה הנקראת גפן, ועל מלך המשיח, וככם ביין לבושו על מידת הדין שתתלבש בו לנקום מן הרשע. ועוד דרש רבי יוסי בחלום שר המשקים על שלשת הגפנים הרומזים לשכינה, והוסיף ר' שמעון שיש גפן טוב של השכינה וגפן רע של סדום. ועל כך מביא מעשה זה. שהתחילו לדרוש בו בפסוק ל תירא לביתה משלג, וכוונתם לדרוש כי כל ביתה לבוש שנים רומז לאותו לבוש נקמה שכנסת ישראל מתלבשת בה.

דרך זוהר הרבה פעמים בהבאת פסוקים להתחיל עם המדרשים הנגלים על אותם פסוקים, ולהוסיף בהם דבר לפעמים, ואז עובר לפירוש היותר עליון לאותו פסוק לפי הסוד. ויש להבין בדרך זה את היחס השורשי שבין המדרש ובין הסוד, והאופן שהזוהר מרכיב את הסוד על המדרש, כלומר מאחר שפתח לנו המדרש שער להיכנס לפנימויות ציור העניינים מפשטי המקראות אל הקודש כך ניכס פנימה מזה אל קודש הקדשים, וכי הסוד מפרש את המדרש כשם שהוא מפרש את הפשט, ויש להתבונן בשניהם.

כך אחר שפירשו את מדרש כי כל ביתה לבוש שנים, פירשו את הסוד. ושוב המשיך אותו ינוקא לפרש באריכות סוד אסרי לגנן עירה, ועוד סודות רבים תלויים באותו ענין. כאן הבאנו רק את חלקו הראשון העוסק בדרש כי כל ביתה לבוש שנים שבו זכר חנוכה, ובסוד שבו.

מאמר זה הוא המאמר היחיד בגוף הזוהר המזכיר את חנוכה (וכמ"ש בני ישישכר מאמרי חדש כסלו מבת ב, כ"ד "הוא פעם האחד מזכר בזה מן נר חנוכה ויותר מזה לא ידעתי"). ועיי"ש פירושו. וכן הוא אחר הבדיקה, לבד מאמרי מדרש הנעלם ותיקוני זוהר שאינם בגוף הזוהר, ועי' במבוא. ויש דברים בנו לפי הנראה מתוכו שהוא מבוסס על מאמר המדרש, והזוהר אינו מביא את המדרש אלא כהקדמה לפירושו היותר עמוק על דרך הסוד, והוא מוסיף בסוף המאמר זכור, כלומר וכבר ידעת את שאר רשימת המדרש במקומו ראה נא שם. ואנב אורחא. ברשימה המקומעת של המצוות הכפולות שהביא, הביא זוג חדש שאינו נמצא במדרש כלל, והוא מזוזה ונר חנוכה. (ואולי היה לו גירסא כזו, ואינו מסתבר ל'). אם כן למדנו דבר חשוב כי בעיני הזוהר מצטרפת כפילות מזוזה ונר חנוכה לאותו הרשימה של מצוות זוגיות הידועות וזהו חידוש גדול אשר חידש ויש להתבונן בו.

ישראל אינם מפחדים מן הגיהנום הכפול שהם מוגנים במוצות כפולות

א.

רבי יהודה אמר לרבי יצחק ללכת בשדה שהוא דרך ישרה יותר

רבי יהודה ורבי יצחק הוו אולי בארחא.

אמר רבי יהודה לרבי יצחק: ניזיל בהאי חקל, דהוא ארח מיישר יתיר.

ב.

רבי יהודה פתח בפסוק לא תירא לביתה משלג וגו'.

אזלו, עד דהוו אולי פתח רבי יהודה ואמר (משלי ל"א, כ"א) לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים (פסוק זה נדרש בפסיקתא דרב כהנא פסקא יא עשר תעשר אות ד וכן הוא בתנחומא ראה יג, תנחומא בובר שם י, מדרש משלי פרק י"ז ופרק ל"א, ומאמר ר' חזקיה בלי דרש הפסוק גם בירושלמי סנהדרין י, ג, וז"ל: "לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים (משלי לא: כא). חזקיה אמר משפט רשעים בגיהנם שנים עשר חודש, ששה חדשים בחמה, וששה חדשים בצינה. בתחילה הקדוש ברוך הוא מכניס בהם חכך והוא מכניסם בגיהנם בחמה, והן אומרים זו היא גיהנם של הקדוש ברוך הוא. ואחר כך הוא מוציאם לשלג, והן אומרים זו היא צינתו של הקדוש ברוך הוא. בתחילה הן אומרים זה, ולבסוף הן אומרים ווי, והוא שדור אומר ויעלני מבור שאון ממיט היון (תהלים מ, ג), מה הוא ממיט היון, ממקום שאומרים ווה ווי.

ואיכן הן משלימים נפשותיהם, יהודה ברבי אומר בשלג, הדא דכתיב בפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון (תהלים סח, טו), השלג היא צלמונה (יש גורסים צלמות) שלהם.

יכול אף ישראל כן, תלמוד לומר לא תירא לביתה משלג, כי כל ביתה לבוש שנים (משלי ל"א), לבוש שנים, מילה ופריעה, ציצית ותפילים, הענק תענק, נתן תתן, פתח תפתח, עשר תעשר. לפיכך משה מזוהר את ישראל ואומר להם עשר תעשר וגו' (דברים יד: כב).

בוזר נדרש הפסוק בהקדמת הזוהר ו, ב. ובפרשת תרומה קלט, א. ובפרשת חוקת קפר, א. ו, ואצינם להלן כפי השייך לענינו.

ג.

י"ב חודשי גיהנום מתחלקים חצים באש וחצים בשלג.

האי קרא רבי חזקיה חברנא (אולי הוא אחיו של רבי יהודה הוה שניהם בני רבי חייא. ברוב המקומות שהוזהר מביא בשם 'חברנא' או 'חבריא' מתייחס למאמרים הנמצאים בוזהר עצמו. רק פעמיים מצאתי כמו כאן שמתייחס למדרשים שאינם בוזהר, וכולם מדרשים הנמצאים בתלמוד חוץ מזה. בפרשת נח סב, א במאמר רבי יהודה דאמרו חברנא על פסוק ויאמרו לאל סור ממנו, והוא בסנהדרין קח, א. בפרשת בא לו, א במאמר רבי חייא דאמרי חברנא שלא יאמרו משה בדאי הוא, והוא בברכות ד, א) **אוקים ביה** (במדרשים הנ"ל) **דאמר: דינא דחייבי דגיהנם תריסר ירחין** (כשיטת חכמים עדיות ב, י), **פלגו מנייהו בחמה ופלגו מנייהו בתלגא.**

ד.

באש אומרים זהו גיהנום. בשלג אומרים זה צינתו של הקב"ה. צועקים זה וי.

בשעתא דעאלין לנורא אינון אמרין דא הוא ודאי גיהנם. עאלין לתלגא ואמרי דא חריפא דסתוא דקודשא בריך הוא (לשון המדרש "הם אומרים זו היא צינתו של הקב"ה". הוזהר מחליף אל "חריפות החורף"). **שראן ואמרין זה, ולבתר וי.**

ודוד אמר (תהלים מ, ג) **ויעלני מבור שאון מטיט חיון** – מאתר דאמרי זה ולבתר וי.

ה.

בגיהנום של שלג משתלמת נפשם

והיכן משתלמו נפשיהו? בשלג, הדא הוא דכתיב (תהלים ס"ח, ט"ו) **בפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון** (ענין זה נזכר עוד בוזהר פקודי בהיכלות בהיכל השביעי, דף רסח, א "קמיה, מהבא נפיק אשא דרוחא תקיפא לתתא לאתרנא ביה חייבי עלמא, ומהבא נפקא רוחא מלהמא דאיהו אשא, ותלגא דאקרי צלמון כמה דאת אמר (תהלים סח) תשלג בצלמון").

ו.

ישראל אינם מפחדים מעונש השלג שיש להם מצוות כפולות.

יכול אף ישראל כן? תלמוד לומר לא תירא לביתה משלג.

מאי מעמא? כי כל ביתה לבוש שנים – אל תקרי שנים אלא שנים, כגון מילה ופריעה, ציצית ותפילין, מזוזה ונר חנוכה, וכו' (כוונת וכו') על השלמת השנים במדרש: "מילה ופריעה, ציצית ותפילים, הענק תענק, נתן תתן, פתח תפתח, עשר תעשר" ויש מקומות שדרשו שנים על שבת ומילה – תנחומא חיי שרה ד, בוכר שם ג.

זוג מילה ופריעה עי' בירושלמי שבת יט, ב יבמות ח, א נדרים ג, ט. ובראשית רבה מו, יב, שדרשו כפל המול ימול מכאן לשני מילות אחת למילה ואחת לפריעה. ועיי"ש. ובזוהר מבואר סודו שהם שני דמים בצדיק ובכנסת ישראל, עי' אמור צא, ב בתחילת פרשת המועדים ובדברינו שם.

זוג ציצית ותפילין עי' סודו בתיקוני זוהר תקון כ כו, א ובכמה מקומות ציצית היא כורסא תפילין קוב"ה דנחית על כורסא.

זוג מזוזה ונר חנוכה במסכת שבת כא, ב "והילכתא משמאל כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין". ובמסכת סופרים פרק כ הלכה ג: "שתהא מזוזה בימין, ונר חנוכה בשמאל, לקיים מה שנאמר, מה יפית ומה נעמת, מה יפית במזוזה, ומה נעמת בנר חנוכה". סוד המזוזה ראה ואתחנן רסה, ב "תא חזי בעיר בר נש בפתחא דביתא לרשמא שמא קדישא דאיהו מהימנותא דכלא, דהא בכל אתר דשמא קדישא אשתכח זינן בישין לא משתכחי תמן ולא יכלין לקמרגא ליה לב"נ כמה דכתיב (תהלים צא) לא תאונה אליך רעה וגו', אתר דפתחא דביתא שריא כנוונא דלעילא אתר דפתחא דביתא עלאה שריא מזוזה אקרי דהוא תקונא דביתא ופתחא דביתא, מההיא מזוזה ערקין מארי נימוסין מארי דדינן קמיה לא משתכחין, וקבל דא לתתא כד בר נש אתקין מזוזה לפתחא דביתא והאי שמא קדישא רשים באתווי האי בר נש אתעטר בעטרוי דמאריה ולא קרבין לפתחא דביתא זינן בישין ולא משתכחי תמן". ואם כן נר חנוכה למעלה מזה בקוב"ה. אך מזוזה בימין משמע הוא העליון ונר חנוכה בשמאל היינו מלהות הנרמות בשמאל. וראה מצודת דוד לרדב"ז מצוה פ"א שפירש וז"ל "ועוד ארז"ל "מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל" לפי שגם נר חנוכה רומז במדה. וכן אמרו "חנו בכ"ה". וכבר ידעת כי היא נקראת כ"ה בכל מקום ונקרא תורה שבע"פ כדאיתא "כי נר מצוה ותורה אור". אלא שזו מן התורה וצריכה ימין להמתיק הדין שבה, וזו מדרבנן ולכן הוא בשמאל כדי שיהי הפתח מוקף במצות". ולפי דבריו שניהם במלכות שהיא הפתח בימין ובשמאל שבה.

שילוש ציצית תפילין מזוזה עי' מנחות מג, ב "דבי אליעזר בן יעקב אומר כל שיש לו תפילין בראשו ותפילין בורועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו הכלבחיזוק שלא יחמא שנאמר והחוט המשולש לא במהרה ינתק, ואומר חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם". ובזוהר יתרו צא, א "לאשתדלא באורייתא יממא ולילי ולמגור גזירו ברזא לתמניא יומין ולקדשא בכרא, ולאנחא תפילין וציצית ומזוזה, ולממסר נפשא לגבי קודשא בריך הוא ולאתדבקא ביה"

כנסת ישראל לא תירא משלג שהיא לובשת דין הקשה

א.

כנסת ישראל אינה מפחדת משלג שלובשת לבוש דין להפרע מהעמים.

תא חזי: לא תירא לביתה משלג – דא כנסת ישראל, דאיהי כי כל ביתה לבוש שנים, כמה דאמרן (לעיל מיניה רלח, א) דכתיב (ישעיה סג, א) חמוץ בגדים – לבושא דדינא קשיא לאתפרעא משאר עמין.

ב.

הקב"ה ילבש אדום וחרב אדום ויפרע מן אדום.

וזמין קודשא בריך הוא למלכש סומקא, וחרבא סומקא, ולאתפרעא מן סומקא.

לבושא סומקא – דכתיב (ישעיה ס"ג, א) חמוץ בגדים מבצרה, וכתיב (ישעיה סג, ב) מדוע אדום ללבושך.

סייפא סומקא – דכתיב (ישעיה לד, ו) חרב ליי' מלאה דם.

ולאתפרעא מן סומקא – דכתיב (סוף הפסוק שם) כי זבח ליי' בבצרה (כעיי' בראשית רבה סג, י"ב ושם ע"ה, ד, אלא שחסר שם החרב. וז"ל: "הוא אדום, ותבשילו אדום, ארצו אדומה, גבוריו אדומים, לבושו אדומים, פורע ממנו אדום, בלבוש אדום. הוא אדום, ויצא הראשון אדמוני. תבשילו אדום, הלעיטני נא מן האדום. ארצו אדומה, ארצה שעיר שדה אדום. גבוריו אדומים, (נחום ב) מגן גבוריהו מאדם. לבושו אדומים, שנאמר (נחום ב') אנשי חיל מתולעים. פורע ממנו אדום, (שיר השירים ד) דודי צה ואדום. בלבוש אדום, (ישעיה סג) מדוע אדום ללבושיך").

ג.

כנסת ישראל באה מצד הדין הקשה

תו, כי כל ביתה לבוש שנים – דהא מסטרא דדינא קשיא קא אתיין. (כנסת ישראל עצמה נובעת מן הגבורה, ולא רק בלבושה. וכך פירש בהקדמת הוהר ו, ב לא תירא לביתה

משלג דא דינא עילאה, בגין דכל ביתה לבוש שנים ויכיל למיסבל אשא תקיפא. ונראה שזה על דרך שלמדנו בזוהר תצוה מאמר החדש הזה לכם פ"ג אות ד' בפירושו אש אוכלה אש, שאש המלכות בלבד יכולה לסבול את אש הגבורה. ולכן אינה חוששת ממנו. אבל צריך להבין מהו שהשלג יהיה דין קשה ואיפכא כתיב כשלג ילבינו. ובפרשת חקת קפד, א פירש רבי יהודה "תא חזי כנסת ישראל ינקא מתרי סמרי השתא ברחמי השתא בדינא, כד בעיא לינקא ברחמי אשתכח אתר לאתישבא ביה, כד בעי לינקא בדינא אתר אשתכח לאתישבא ביה ולמשרי עלוהי דהכי הוא בכל אתר לא שארי מלה דלעילא עד דאשתכח אתר למשרי עלוי ועל דא כנסת ישראל לא תירא לביתה משלג מ"ט בגין דכל ביתה לבוש שנים לא שריא האי אלא בהאי חוור בסומק וסומק בחוור והא אוקמוה"

ד.

רבי יצחק: שנים מלשון שנים קדמוניות שהיא נכללת מהם.

אמר רבי יצחק: ודאי הכי הוא.

אלא כי כל ביתה לבוש שנים, מאי שנים? אלין (מלאכי ג, ד) שנים קדמוניות (דריש שנים מלשון שנות עולם, וכעין שדרשו שבת פט, ב על פסוק אם יהיו חמאיכם כשנים "אמר רבי יצחק: אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: אם יהיו חמאיכם כשנים הללו שסדורות ובאות מששת ימי בראשית ועד עכשיו – כשלג ילבינו". ובזוהר הקדמה ז, ב "ומאן דאתקשר באינון שנים קדמוניות חיין אתקשרו ביה". ובפרשת משפטים קה, ב "באינון שש שנים קדמוניות". ופירושו מפורש ברעיא מהימנא פנחס רנג, א "שית ספיראן דאתקריאו שנים קדמוניות". ובאדרא רבה קלח, ב דשנים קדמוניות הם ימי קדם של עתיק יומין שמחיים לימות עולם של זעיר אנפין ועי"ש).

בגין דהיא אתכלילת מכלהו וינקא מכל סמרא, כמה דאת אמר (קהלת א, ז) כל הנחלים הולכים אל הים (ומפרש הזוהר בכל מקום כל הספירות נשפעות לתוך המלכות. חלק א יט, ב. כט, א. ל, א. לג, א. קנב, א. ריד, א. רלה, א. חלק ב ל, א. מג, א. רכ, א. רלד, ב. חלק ג ו, ב. מג, א. נו, ב. צו, ב. קנ, ב. רצח, א.)

והנה עלה זית טרף בפיה

'מדרש הנעלם' כשמו כן הוא מדרש נעלם הדורש (בעיקר) את פרשיות בראשית לפי דרכי סתרי תורה. נדפס בחלקו בספר זוהר חדש ובחלקו בספר זוהר על התורה. כדרך זוהר והמדרשים הם מבימים על פרשה אחת ודורשים אותה כל צורכה לעניינים רבים, וכל חכם מחכמי החבורה דורשו לפי דרכו ומוסיף נופך אם באותו ענין שדרש בו חברו את הפסוק ואם כדרשו את הפסוק לענין אחר. הדרושים הללו נסדרו בזה אחר זה ויש למתבונן לעמוד על השיחה שביניהם המאיר את הנושא העומד בפניהם.

בסוף פרשת נח הביטו החברים בפרשת נח אחר המבול. שליחת העורב והיונה של נח, פרשה האומרת דרשוני וכי לא יכל נח לדעת אם חרבה הארץ אלא על ידי מכסים זה של שליחת יונה. תחילה פירש רבי איבו שידע נח בחכמת צפצוף העופות וביקש לנחש על ידי העורב שממנו הרבה סימנים נראים בעולם. הקשה עליו רבי חייא הלא אסור לנחש. פירש רבי חייא שרמו נח

מדרש הנעלם פרשת נח

זוהר חדש מרגליות דף כ"ג טור ב' – טור ג'.

זוהר חדש מתוק מדבש דף כ"ט, ב – ל, א (עמ' תס"א – תס"ו)

[בראשית ח, ז – י"ב] וַיִּשְׁלַח אֶת הָעֶרֶב וַיֵּצֵא וַיָּצֹא וְשׁוֹב עַד יִבְשֹׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ.

וַיִּשְׁלַח אֶת הַיּוֹנָה מֵאֵתוֹ לִרְאוֹת הַקָּלֹל הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה.

וְלֹא מִצָּאָהּ חַיּוֹנָה מִנּוּחַ לִכְף רִגְלָהּ וַתָּשֶׁב אֵלָיו אֵל הַתִּבְּהָ בִּי מַיִם עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יְדוֹ וַיִּקְחֶהּ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו אֵל הַתִּבְּהָ.

וַיִּחַל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרַיִם וַיִּסָּף שִׁלַּח אֶת הַיּוֹנָה מִן הַתִּבְּהָ.

וַתָּבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לַעֲת עֶרֶב וְהָנָה עָלָה זֵית טָרֶף בְּפִיהָ וַיֵּדַע נֹחַ כִּי קָלֹל הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ.

וַיִּחַל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרַיִם וַיִּשְׁלַח אֶת הַיּוֹנָה וְלֹא יָסָפָה שׁוֹב אֵלָיו עוֹד.

פרק א – רמז שליחת ושיבת היונה בדוד

א.

רבי פנחס דורש את הפרשה בכנסת ישראל מול הקב"ה.

רבי פנחס פתח בכנסת ישראל כנגד הקדוש ברוך הוא. וישלח את העורב.

ב.

אפילו בבריחת דוד היה קורא כעורב

דאמר רבי פנחס, כתיב (שמואל ב ט"ז, י"ד) ויאמר דוד כו' קומו ונברחה כי לא תהיה לנו תקומה מפני אבשלום.

ואף על פי שברח מאי כתיב ביה (תהלים ג, א) מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו. ואף על פי שהיה בורח ונגרש ממלכותו לא מנע עצמו מלומר שירה לפני הקדוש ברוך הוא ולהתחנן לפניו (עי' ברכות ז, ב קינה לדוד מיבעי ליה ומובא בזוהר חלק א קנא, ב).

וישלח את העורב – זהו דוד שהיה קורא תמיד כעורב.

ג.

עורב רמז לדוד שבא מיהודה שערב ליוסף.

דבר אחר: העורב – שבא מיהודה שנקרא עורב, שנאמר (בראשית מ"ג, ט') אנכי אערבנו. עורב – ערב כתיב בלא וא"ו.

ד.

דוד הלך בהרים כעורב

אמר רבי פנחס: למה נקרא שמו עורב? שהיה הולך בהרים כעורב. והיינו דאמר לשאול (שמואל א כ"ז, ב) כאשר ירדוף הקורא בהרים. אמר לו: "שמתני להיות כקורא בהרים". כתיב הכא קורא וכתיב התם (תהלים קמ"ז, ט) לבני עורב אשר יקראו.

ה.

אפילו רשעי מלכי יהודה שבו בתשובה

ואמר רבי פנחס: בא וראה מה בין מלכי יהודה למלכי ישראל. שלח הקב"ה לדוד וגרשהו ממלכותו ומיד שב בתשובה לפני הקב"ה. ואל תתמה על זה ואפילו מנשה מלך יהודה שהיה רשע מיד שב בתשובה לפני הקב"ה ולקח אומנות אבותיו ושב למלכותו (כמסופר בדברי הימים ב כ"ג י"ב – י"ג. וכסנהדרין קב, ב – קג, א). (ר' פנחס לא סיים כיצד רואים שמלכי ישראל לא שבו בתשובה ועי' סנהדרין קא, ב שירבעם לא רצה לחזור בו – פ').

ו.

דוד תלה את שילוחו בחטאו ושב בתשובה

וזהו שבא הכתוב להורות וישלח את העורב, זה דוד שהיה קורא תמיד בעורב ושלחהו הקב"ה ממלכותו והוציאו מביתו. ומה כתיב ביה. ויצא יצא ושוב, דכתיב (שמואל ב ט"ז, ל) ודוד עולה במעלה הזיתים וראש לו חפוי. היה יוצא ושב בתשובה ומתודה על חטאתיו ומבקש רחמים עליהם וידע כי חטאותיו עשו לו שנשלח ממלכותו ונגרש.

ז.

דוד תלה את המגיפה בחטאו עד שהודיעו י"י שהוא על שאול

ובכל דבר ודבר דחטאה גרים במלכותו או בישראל היה תולה הדבר בו והוא ידע דהוא היה גרים. עד יבשת המים – השיבוהו לא עליך הדבר אלא על שאול ועל בית הדמים.

תא חזי דכתיב (שמואל ב כ"א, א) ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחר שנה ויבקש דוד את פני יי' דסבר דהוא הוה גרים (כמ"ש יבמות עח, ב אמר אין הדבר תלוי אלא בי, ועיי"ש). אמר ליה הקב"ה לא עליך זו אלא על שאול. עד יבשת המים היה תולה הכל בעצמו ומיד היה שב בתשובה. ואז לא הוצרך לחזור בתשובה שהדבר לא בא בשבילו, הדא הוא דכתיב ויצא ושוב עד יבשת המים – דאזי לא היה הדבר תלוי בו.

פרק ב - שליחת היונה ושיבתה רמז לשליחת ישראל בגלויות

א.

שליחה ראשונה לגלות בבל ותשובתה

אמר רבי פנחס: רצה הקב"ה לנסות את ישראל ושלחם לבבל שנאמר וישלח את היונה מאתו, זו כנסת ישראל (כמ"ש סנהדרין צה, א כנסת ישראל ליונה נמשלה).

ראה מה כתיב בה: ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה – שהכביד עולה מלך בבל ברעב ובצמא ובהריגת צדיקים הרבה.

ומשום כובד עולה, ותשב אליו אל התיבה – וחזרה בתשובה וקבלה.

ב.

שליחה שניה לגלות יון

חטאה כנסת ישראל כמתחלה והוסיף להגלותה, שנאמר ויוסף שלח את היונה מן התיבה, בגלות אחרת של יון. דאמר רבי יהודה" גלות יון אחשיך פניהון דישראל כשולי קדרה (עי' בראשית רבה ב, ב ר' שמעון בר לקיש פתר קרא בגלויות.. וחושך זה יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגירותיהם. וכן בראשית רבה מד, יז חשכה זה יון).

ומרוב צערה ודוחקה מה כתיב בה. ותבא אליו היונה לעת ערב. מה לעת ערב? דלא הוה נהירא להון שעתא דרווחא כמה דהוה עביד בקדמיתא.

ואתקטלי צדיקיא ואתחשך יממא ואעריב להן שמשא ולא יכלין למיקם מן קדם דוחקא סגיאה דהוי עליהון, שנאמר (ירמיהו ג, ד) אוי לנו כי פנה היום כי ינמו צללי ערב. כי פנה היום – אלו הן צדיקיא המאירים את העולם כשמש. כי ינמו צללי ערב – שנשארו בעוללות בציר (מזכר ג, א אללי כי לי הייתי כאספי קיץ כעללת בציר אין אשכול לאכול בכורה אותה נפשי), וזהו לעת ערב – ולא בזמן דנהירין להון צדיקיא כשמשא.

ג.

עלה זית רומז הערת רוח הכהנים

והנה עלה זית מרף בפיה – לולי שהעיר הקדוש ברוך הוא רוח הכהנים שהיו מדליקין נרות בשמן זית אזי אברה פליטת יהודה מן העולם (לשון הערת רוח ה' על החשמונאים ויהודה בזכריה ט, יג "כי דרכתי לי יהודה קשת מלאתי אפרים ועוררתי בניך ציון על בניך יון" ומפרש רש"י על החשמונאים. לשון פליטת יהודה בישעיהו לו, לא ומלכים ב יט, ל – "ויספה פליטת בית יהודה הנשארה שרש למטה ועשה פרי למעלה". הצלת תורת ישראל לדורות על ידי החשמונאים ראה לשון רמב"ן ויחי מט, ב "ואלמלא הם נשתכחו התורה והמצות מישראל").

ד.

בכל גלות שבו בתשובה ונתקבלו חוץ מגלות רביעית

ובכל פעם ופעם שבה בתשובה ונתקבלה.

אמר רבי פנחס: חוץ מן גלותא רביעאה דעדיין לא שבה, והכל תלוי בתשובה.

ה.

הקב"ה התעכב שבע שמיטות ושבע יובלות שמא ישובו

ואמר רבי פנחס אין לך בכל פעם ופעם שלא התעכב הקב"ה גזר דינא של כנסת ישראל שבע שמיטין ושבע יובלות שמא תחזור בתשובה (עי' רש"י במדבר כ"ו, לה שחייב שהיה חורבן ראשון אחר שלש מאות ותשעים שנות חמא שביטלו את השמיטה), הדא הוא דכתיב וייחל עוד שבעת ימים אחרים, בר מן קדמאי.

וישלח את היונה – בגלות אדום. ולא יספה שוב אליו עוד – דעד היום לא חזרה בתשובה ולא העירה רוחה.

דאמר רבי פנחס: אלמלי חזרה בתשובה לא נשתיירה בגלות יומא חד.

ו.

כל הגלויות יש להם קץ וגלות רביעית אין לה קץ אלא תשובה

רבי אליעזר אומר: כל הגלויות שגלתה כנסת ישראל נתן לה הקב"ה זמן וקץ ונתעוררה תמיד בתשובה, וגלות האחרון אין לו קץ וזמן אלא הכל תלוי

בתשובה, שנאמר (דברים ל, ב) ושבת עד יי' אלהיך ושמעת בקולו, וכתוב (דברים ל, ד) אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך יי' אלהיך ומשם יקחך.

ז.

כיצד ישובו כל ישראל כאחד?

אמר ליה רבי עקיבא: אם כן היאך יהא דא להתעוררא כולהון כחדא בתשובה? מאן דהוי בסייפי שמיא, ומאן דהוא בסייפי ארעא, היך יתחברון כחדא למעבד תשובה?

ח.

די שרישי כנישתא או חדא כנישא יעשו תשובה

אמר לו רבי אליעזר: חיך, דאי יחזרון רישי כנישתא, או חדא כנישתא, בזכותם יתכנש כל גלותא. דקב"ה איסתכי תדירא אימתי יחזרון ויעבד לחון טבא דכתיב (ישעיה ל, י"ח) ולבן יחבה יי' לחננכם ולבן ירום לרחמכם – מחכה תמיד אימתי יעשו תשובה.

ט.

הקב"ה מחכה שישראל ישובו

אמר רבי יוסי איתא הא כהא דאמר רבי פנחס דכתיב ולא יספה שוב אליו עוד. לא נאמר ולא יסף שוב אליה אלא היא לא יספה שוב אליו, מכלל דהוא מזומן ומחכה אימתי תשוב.

מקודת ומפרשים

שורש הדלקת המנורה בשמן זית בעלה זית רבה ד, א-ב, א ט"ז ד. תנחומא תצוה ה ה של חיונה – ויקרא רבה לא, י, שיר השירים ע"י תיקוני זוהר רמק חלק ה עמ' 382

ועי' עוד זוהר ינוקא

תבא (ועי' דברינו שם) תיקוני זוהר הקדמה.

שיבת היונה והעורב רמז לתשובה – מדרשי
פילון ח, יא והערות שם

עלה זית ורמזי שילוח היונה והעורב בזוהר
– זוהר שלח קסה, א. תיקוני זוהר תיקון כ"א

מה, ב. תיקון כ"א דף נח, ב. מדרש הנעלם
זו"ח נח לה, ב

עקידת יצחק יג ד

שילוחי היונה והעורב נגד הגלויות – מדרש

אגדה בראשית ח: מ, יא, יב

היונה ושילוחה גלות וגאולה – זוהר חדש כי

תמינאה בהודאה

תיקוני זוהר תיקון י"ג דף כ"ח ע"ב

ניגון הניצוח בנצח

א.

הניגון השביעי הוא נצח א [ונקרא: א] נצח ישראל. ב] למנצח

שביעאה – בנצות, דאיהו נצח ישראל. ועליה אתמר (שמואל א' ט"ז, י"ח) וגם נצח ישראל לא ישקר.

ועליה אתמר (תהלים כ"ב, א) למנצח על אילת השחר.

ב.

למנצח – נצח, והוא על השמינית - הוד

למנצח על השמינית – מאן שמינית? הוד, ואיהו נצח עליה.

ניגון ההודאה בהוד

א.

הניגון השמיני הוא הוד א [ונקרא הודו לה'

תמינאה – בהודאה, וביה הוה משבח דוד (תהלים קל"ז, א) חודו לה', ודא הוד ודאי.

ב.

נצח והוד הם ניסים ונקראים א"ז

למנצח הודו – בהון רמיוון נצח והוד, ואינן נסין.

וביה שבח משה אז, הרא הוא דכתיב (שמות ט"ז, א) אז ישיר משה, בגין דאיהו (במדבר כז, כ ונתת מהודך עליו) חוד דיהיב למשה, (ישעיה נ"ח, ט). אז תקרא וה' יענה.

ג.

א"ז – נו"ה הם ח' ימי מילה, ואחריהם ברית יסוד שמגלה י' שהוא מלכות

ואינן תמניא יומין דמילה, ובתריה ברית דאיהו יסוד צדיקא דעלמא, וביה אתגליא י' דמילה, עשיראה לעשר ספירן.

ד.

הוד השמיני הוא ח' ימי חנוכה

ואיהו חוד תמניא יומי דחנוכה.

ה.

חנוכה אחר כ"ד ימים כאותיות בשכמל"ו. ועליה שורה כ"ה אותיות שמע ישראל בכ"ה בכסלו

לארבעה ועשרין יומין, דאינן ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

ומיד ד(בראשית ה, יא) עלה זית מרף בפיה, שריא כ"ה על ישראל בכ"ה בכסלו, ואלין אינן כ"ה אתון דיחודא, דאינן (דברים ו, ד) שמע ישראל וגו'.

ודא איהו חנוכ"ה – חנ"ו כ"ה:

ו.

התיבה נחה בנצח - נח צדיק

אבל נצח אתמר ביה, (בראשית ה, ד) ותנח התיבה בחדש השביעי, בגין דנצח ביה רמיו נח צדיק.

ז.

כאשר אין שומרים את הברית גוברים המים עד שמתגלה י' דמילה
וביה (בראשית ז, ט) והמים גברו מאד, כד לא נטרין ישראל ברית מילה מתגברין
אומין דעלמא, דאינון (תהלים קכ"ד, ה) המים הזדונים.
וכד נטרין ליה אתמר בהון (בראשית ח, ה) והמים היו הלוך וחסור, עד החדש
העשירי – דא י' דמילה, דאיהי מלכות, עשיראה לעשר ספירן.

ח.

בפגם ירך יעקב פרח י' ונשאר עקב
ויעקב בההיא ירכא אתמר ביה (בראשית ל"ב, ל"א) והוא צולע על ירכו, דפרח
מניה י', ואשתאר עקב. ורוא דמלה (בראשית ג, מ"ו) הוא ישופך ראש ואתה
תשופנו עקב.

ט.

בהשלמת הסוכה נקרא יעקב שלם

כד אשתלימת סוכה בירך דילה, אתמר ביעקב (בראשית ל"ג, י"ח) ויבא יעקב
שלם.

י.

יעקב הוא תפארת מבחוץ ומשה מבפנים והם נצח והוד
ויעקב ודאי איהו דיוקנא דעמודא דאמצעיתא מסטרא דלבר, והא משה תמן
הוה? אלא מסטרא דלגאז הוה, דא מגופא, ודא מנשמתא.
ובגין דא תרין ירכין דעמודא דאמצעיתא (שלים) אינון נצח והוד.

י.

יעקב הוא שלם בהתחברו בשכינה
שהוא סוכה שלם הויה אדני

ומתי יהיה עמודא דאמצעיתא שלים? כד אתחבר בשכינתא.

הדא הוא דכתיב (בראשית ל"ג, י"ז) ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית.

הדא הוא דכתיב (בראשית ב, כ"ב) ויבן י"י אלקי"ם את הצלע.

בההוא זמנא דאתחבר עמה ויבא יעקב שלם, בההוא זמנא תהא סוכה
שלימתא כ"ו ה"ם יאקדונק"י.

אלה הם מועדי

זוהר חדש – תיקונים כרך ב נח, א-ב, ובדפוסים אחרים דף ק"ג

א.

בראשית ברא אלהים.

תא חזי: תרין תיבין אלין אתפלוגו לתרין סטרין כל חד.

בראשית – ברא שית.

אלהים – מי אלה.

ב.

מאי שית? אלין שית סטרין דמשכנא, דאיהו כגוונא דשמים וארץ.

ג.

ובגנייהו איתמר "אלה פקודי המשכן".

ודא הוא מי אלה, הדא הוא דכתיב: "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה".

ד.

ותרין משכנות אינון דאיתרמזו בהאי קרא: "אלה פקודי המשכן. משכן העדות"

משכן עילאה – מי.

ודא עלמא עילאה.

משכן תתאה – מה.

ודא עלמא תתאה.

משכן עילאה, בגינה איתמר מי ברא אלה.

ה.

מאי אלה?

אלין אלה מועדי ה'.

ומאן אינון מועדי ה'?

אלין אינון חג המצות וחג השבועות וחג הסוכות, הרי תלת.

ו.

תלת אוחרנין: ראש השנה, חנוכה, פורים.

ז.

תלתא מנהון איקרון מועדי ה', ואינון מקראי קדש.

תלתא אחרנין איקרון אלה הם מועדי.

ח.

ולקבליהון איתמר:

"הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר".

א.

והאי משכן עילאה דעלייהו איתקרי מי הה"ד מי ברא אלה.

והאי מי איהי בינה ודא שמא ודרגא דיליה יום הכפורים איהו ודאי.

והאי דרגא דאיתקרי בינה אתקרי העולם הבא, ובעולם הבא לית ביה אכילה ושתיה כגונא דא יום הכפורים דיליה לית תמן אכילה ושתיה. מלכות איתקרי מ"ה דא משכן העדות ובגין דבה אישתכח עדות איתמר בה מה אעידך [ודא שמא ודרגא דילה שבת]

וכמה דעלמא עילאה אפיק שית מועדים כך עלמא תתאה אפיק שית ואינון את השמים ואת הארץ. ומנין דאינון שית השמים והארץ הה"ד כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ כי ששת ודאי דאינון שית. ובגין דא לא אמר כי בששת ימים.

וכמה דאיתמר עדות בעלמא תתאה הה"ד מה אעידך. הכי אית עדות בשמים ובארץ הה"ד העידותי בכם היום את השמים ואת הארץ. הא עלמא עילאה בראשית ועלמא תתאה בראשית ואלין אינון תרין משכנות לאביר יעקב.

אם כן בתר דאמר אלה מועדי ה' מקראי קדש דאינון שית מאי ניהו במועדים דאמר בתר כן. אלא לית רשו למקרי אלא במועדים דאיהו מלכות. ובאתר אחרא אמר אלה הם מועדי. ה"ם איהו בהיפך אתון מ"ה ודא איהו אלה מ"ה מועדי ודא איהו שמיני חג העצרת דאיהו חג בפ"ע.

תא חזי אלין מועדי ה' אזלין על תיקונא דגופא דמלכא קדישא, ואלין אינון פסח דרועא ימינא דמלכא ודא חסד, ובגינה איתמר ימין מקרבת. ראש השנה דרועא שמאלא דמלכא ודא גבורה, ובגינה איתמר שמאל דוחה. שבועות דא גופא דמלכא ודא ת"ת עמודא דאמצעיתא.

חנוכה ופורים אלין אינון תרין שוקין דמלכא דעליהו שריא נם ובגיניהו איתמר אלה פקודי תרין פיקודין ודאי דבגיניהו איתמר פקד פקדתי. תרין נביאים תרין משיחין אינון ודאי.

כל העובר על הפקודים דא יסוד ודא חג הסוכות כליל מכולהו ואיהו העובר על הפקודים דאינון נצח והוד אות הוא בצבא שלו.

ולמה איתקרי כל בגין דעליה שריא בינה דאיהי (שביעאה) [י"ם כל] ים דא
 יוה"כ איהי ודאי ועמה חמשיין תרעין דחירו בחושבן כל. בינה בן י"ה דאיהו
 אזיל מהלך חמש מאה שנין ומטי ליסוד דאיהו חג הסוכות בגין לאתחברא
 בכלה דיליה דאיהי חג שמיני עצרת ובשעתא דאינון בחיבורא חדא אתקריאו
 תרוייהו כ"ל כל"ה.

והנה עלה זית טרף בפיה

שיעור והנה עלה זית טרף בפיה

בקשת תמונת החנוכה מבראשית

א.

כל בקשת הרז הוא בקשת ידיעת הדברים משורשם הראשון. כל פרשה שאנחנו פותחים בזוהר אין אנחנו מבקשים להבין את המאחר לאותו פרשה ולדעת פירושי מילותיו משפטיו ועניינו אלא מבקשים אנחנו את תמונת אותו הפרשה בשורשה. לשם כך משתמשים אנחנו הרכה בציורים ודימוים לקוחים מפרשיות אחרות בבחינת הפתיחה המדרשית שעל ידי כן נשיג את ציור הפרשה בבחינת 'תא חזי' וכך נעמוד על השתלשלותה דרך הלבושים השונים עד שנעמדה כמו לבוש אותו הפרשה שהיא מתאכסנת שם היום.

ב.

בחנוכה אין לנו מקרא לסמוך עליו ולפרשו, חייבים אנחנו בהכרח להתחיל מן הראשית ולא לפרש אותו. לראות אם נזכה להיזכר באותם שורשי הראשית שממנו נובע אף החנוכה. נחזור אל ספר בראשית אל פרשת בראשית אל מילת בראשית כאשר חזר תיקוני זוהר ודרש את הסוד כולה בשבעים פנים ממילת בראשית. ושם תיקון י"ג דרש בראשית תמן אשרי הוא התחלת ספר תהלים שנאמר בעשרה מיני הילולים וראשון מהם אשרי, שהוא הכתר. שני לו מבראשית אשרי הוא שיר שהוא החכמה, שלישית שר דוד בברכה שהוא הבינה, רביעית במזמור שהוא החסד, חמישית בניגון שהוא הגבורה, שישית בהילול שהוא התפארת, שביעית בניצוח שהוא הנצח, שמינית בהודאה שהוא ההוד, תשיעית ברנה שהוא היסוד, עשירית בתפלה שהיא המלכות.

ג.

אם כן עלינו לשלשל את מעשה המנורה עד לסוד מעשה בראשית, שנברא

בעשרה מאמרות כנגד עשרה הילולים הללו, ולדעת באיזה מהם נתלה מעשה חנוכה ניסו ניצחוננו והמנורה שלו. אמנם הזוהר מדלג כאן (ובכל המקומות שנמצאו לי) על שורש מעשה בראשית עצמם והולך אל פרשתו של נח. וטעם מא בעי. (אמנם מדרש פסיקתא שילשל את החנוכה עד לחנוכת שמים וארץ, וראשונים שילשלו אותו עד לאור הראשון שנברא ביום הראשון כידוע, ולא מצאתי רמז לזה כעת בזוהר ואולי ימצא עכ"פ יש להסביר מאמר זה והדומים לו התולים את שורש חנוכה במעשה המבול).

נח נצטווה על כל בראשית

ד.

בפרשת בראשית עוד היה הכל מובן מתוך עצמו ולא היה התנגדות לנצח אותו. גם כאשר מדברים אנחנו אודות חושך אין החושך הזה אקטיבי אלא פאסיבי, שורש לחושך ותהו ובהו שיבואו, אבל עדיין הכל טוב מאד וברור. בפרשת נח הגיע תהו ובהו של העולם לידי ביטוי אקטיבי, הוחזר העולם לתהו ובהו בוטלו הגבלות השמים והארץ נפתחו מעינות תהום וארובות השמים גם עוף השמים לא מצא את דרכו. (והארכנו בפרשת נח). נמצא נח בתוך התיבה בחושך, כמו שאמרו בזמן המבול לא שימשו המאורות, חזר העולם לתהו ובהו וחושך, מבקשת את 'ויהי אור' של יום הראשון של בראשית ולא באה.

ה.

נצטווה נח 'צהר תעשה לתיבה', ונחלקו הפירושים אם היא אבן טובה מאירה למאן דאמר לא שימשו המאורות או חלון להכניס את אור החמה למאן דאמר שימשו. בין כך ובין כך הרי נצטווה נח כאן במה שפעל הויה בששת ימי בראשית. תחת 'ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור' – 'ויאמר אלהים לנח צהר תעשה לתיבה'. והא אוקמוה שכל דבר שהיה במעשה בראשית מצד ה' הותחל להיות בנח מצד המצווה על האדם. אף בנין העולם עצמו נמסר לנח שיבנה תיבה שגג שלה הוא כמו הרקיע שמבדיל בין מים למים ודפנותיו כמו הבדלת היבשה מן הים ובתוך גגה צהר כמאורות שנתן ה' ברקיע השמים והכניס נח לתוך התיבה את כל החי כאשר הכניס ה' לעולמו את כל החי ביום החמישי ויום השישי.

ו.

דומה מעשה תיבת נח למעשה המשכן. בשניהם נאמרו לאדם מידות מדויקות

שבהם יבנה את העולם. ושניהם מתכלים בהדלקת האור בתוכם. ואל אמה 'תכלינה' מלמעלה היינו כאן הוא ה'ויכלו' של התיבה. ויכלו זה הוא הנקרא במדרש פסיקתא חנוכת שמים וארץ, וכן השוו את זה להקמת משכן משה ביום 'כלות' משה. ובמה הוא חנוכת הבית התיבה המקדש אם לא בהדלקת הנרות. ולפיכך מצינו מיד בסיום פרשת חנוכת הנשיאים את פרשת בהעלותך את הנרות, כנוהג שבעולם שהדלקת האור הוא סוף מעשה בנין הבית שכבר יש בתוכה כסא שולחן מטה והוא מדליק את המנורה לעדות שהוא שורה שם.

התיבה כהקפאת זרע של העולם

ז.

אך תיבה זו של נח לא היתה יכולה להיות עולם כמו שהיה העולם בבראשית וכמו שיהיה באופן מתקרב לכך המשכן והמקדש. כי התיבה לא באמת היתה עולם שלם עומד בפני עצמו, ולא היה זה שמחה להיות בתיבה אלא עייפות וכובד לב. כאשר מצינו שאחר המבול היה ציווי וברכה חדשה לנח ובניו לפרות ולרבות ולמלא את הארץ. ולמדנו מכך שלא שימש נח בתיבה. וכך ראוי כי התיבה לא היה עולם באמת אלא כמו הקפאת זרע של העולם. הכניס נח לתוך התיבה אל כל הזרע הנצרך שיהיה אפשר לזרוע ממנו שוב את העולם, מכל החי ומן האדם ואף מן הצמחים כאשר אמרו שמהם נטע כרם. אך בתיבה עצמה לא צמח ולא גדל ולא נולד שום דבר כי התיבה לא היתה מקום חיים באמת אלא מקום פונטנציאל של חיים כמו עובר ופחות מכך, אולי כמו עיבור של עיבור.

ח.

ואחר שיצא נח הוצרך לברכה חדשה כאותו ברכה שבירך ה' לאדם הראשון, ולהשלטה חדשה על החיות, הבט נא וראה כי אותו הברכה שנאמר לאדם נובע מכך שנברא אדם בצלמנו כדמותנו, ואותו הדבר של צלם אלהים חזר אלהים לנח ולא בדרך בריאה אלא בדרך של מצוה, אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש וגו' כי בצלם אלהים עשה את האדם. הרי זה צלם שני של אחר המבול שתלוי בעשיית האדם שלא לרצוח והוא דמות הצלם הראשון, שם היתה הצלם על ידי עצמו וכאן הוא על ידי מעשה.

העופות מעבירים את הקול מן הגלוי אל ההעלם

ז.

אחרי אשר נחה התיבה בחודש השביעי, טרם יצא נח מן התיבה. כאשר היה נמצא בחושך העיבור טרם מצא עוז בנפשו אפילו להסתכל מן החלון לראות מה היה בארץ עם המבול. כעבור ארבעים יום פתח נח את חלון התיבה. אותה החלון שהוא האור שלו, ביקש לראות אם יש דרך להתחיל את העולם שוב. אך גם אז לא יצא בעצמו לראות מה נמצא על פני הארץ אלא שלח עופות לתור לפניו. וארבעה פעמים שלח עופות פעם אחת את העורב ושלשה פעמים את היונה עד שהסיר נח את מכסה התיבה וידע כי יבשה האר. מעשה זה צריך לעיון גדול לשם מה הוצרך כל הטכסים הזה של שליחת עופות ולמה לא יביט נח בעיניו או יצא מעט סביב לתיבה במקום מנוחתה ויתור עד איפה יבשה הארץ, ועל כרחך רמז יש בזה (ולענני הפשט באמת איני יודע).

י.

הנמצא בעיבור צריך הוא למצוא דרך להיוודע מה נמצא בתוך העולם. אי אפשר להסתפק בכך שכאשר נגיע לשם נדע, כי הרי צריכים אנחנו את העיניים שלנו לדעת בהם. אפילו אברהם אבינו שנאמר לך לך אל הארץ אשר אראך, לפחות הובטח לו אשר אראך. הלך בכח הבטחה כי יגיע אל אותו הראיה שהוא מבקש והפנה אותו בכיוון הנכון. אך כאשר נהיה בעיבור ולא נדע בכלל באיזה כיוון לפנות ומה נמצא מעבר אל פתח הרחם כיצד נוכל לצאת בכלל. הבעיה הזו היא בעיה שורשית בכל העולם כי רוב בני האדם היו שבים בתשובה ויוצאים מן החושך אל האור אילו ידעו את הדרך אליה אילו בא אליהם נביא מבשר ומודיע להם את שנמצא מחוץ לעיבורם. אבל מאחר ולא נודע כלל את הכיוון נלך בה אין אנחנו מעיזים אפילו לפתוח את חלון התיבה כל שכן שאין מעיזים להסיר את מכסה התיבה כל שכן שאין מעיזים לצאת מן התיבה.

יא.

התפקיד הזה הוא מה שנקרא קול מבשר, אליהו מלאך הברית המבשר את הגאולה. כי מה טיבו של אליהו הבא לפני בא יום י"י הגדול והנורא, ומה יוסיף לנו ביאתו לבשר את הגואל וכי בשורה אנחנו מבקשים והלא את הגואל עצמו מבקשים אנחנו. המבשר הוא שיש לו סגולה כזו לבטל את המחיצה המפסקת בין ההוה לבין העתיד את המחיצה המפסקת בין העובר בירך אמו ובין העולם,

והוא יכול לספר לך להראות לך לרגע את הטוב הנמצא, וברגע שיש לך את בשורת הגאולה ממילא מוכנת הדרך אל הגאולה, כי פתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים ולא היה לו מעכב אלא חוסר האפשרות לבטא את הדרך כלל.

יב.

בתפקיד זה נמצאים העופות. כאשר נאמר עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר. כמו העוף אצל המבול הוא אינו צריך למקום ביבשה לעמוד שם ואינו צריך למים לשוט בתוכו אם כן הוא עובר על כל ההבדל בין המים ובין הארץ, כל ההבדל בין העלם העיבור לבין הגילוי, הוא עף באוויר ומסוגל לעבור מעל פני האדמה ולעוף מלמעלה לראות הקלו המים ולמסור את הבשורה לנח המחכה בתיבתו. כך הוא היונה שנמשלה בה כנסת ישראל נודדת היא מקינה ומעבירה את הבשורות הטובות ממקום שהם גלויים שם אל המקום שהם נסתרים מהם. והיונה מסוגלת לשאת בפייה בשורה יתר על בשורת ביאתה עצמה כמו יונת נח ועלה זית טרף בפייה כמו יונת דואר (ועי' דברינו בפרשת כי תבוא בזוהר חדש שם הארכנו בסוד זה עוד)

העורב והיונה הם דרכי תשובה שונים

יג.

פתח רבי פנחס בפרשה זו של שליחת העופות ואמר כל פרשה זו רומזת אל הקב"ה וכנסת ישראל. נח השולח הוא הקב"ה והעורב והיונה הנשלחים הם כנסת ישראל. התיבה רומזת אל מקומם בארץ ישראל והשילוח מן התיבה לכל מיני שילוחים שנשלחו כנסת ישראל בגולה. ביותר עומד רבי פנחס על מילת השיבה פה 'ותשב אליו היונה', וכי מהו תשובה אם לא תשובת כנסת ישראל אל הקב"ה. אם כן עלינו להסתכל בפרשה זו מתוך ענין התשובה שהוא היפך השילוחים ולראות מה יצא לנו ממנה. (והנה ענין זה קצת מנוגד לדרך שפירשנו מקודם לפי הזוהר חדש כי תבא ותיקוני זוהר באופן מתאים יותר לסיפור נח כי השיבה אינו אלא חזרת הבשורה אבל התכלית הוא דווקא יציאה מן התיבה ולדברי ר' פנחס צריך התכלית להיות שיבה אל התיבה. אמנם כד דייקת שפיר תמצא הכל אמת עיין להלן)

יד.

ותחילה עלינו לעמוד על מחזוריות שילוחי העופות. ארבעה פעמים נשלחו עופות פעם אחת נשלחה עורב ושלשה פעמים נשלחה היונה. העורב לא רצה לצאת כלל ולא הצליחה שילוחו. ואילו היונה הלכה בשליחותה והצליחה בשלשה שלבים. ועלינו לעמוד תחילה על ההבדל הזה. במדרשים רבים דנו את העורב לכף חובה ואמרו שחשדו לנח מאשתו, ובכלל נעשה העורב דוגמא לעוף אכזרי שאינו מרחם על בניו, והוא שחור שמסמל רוע ושחרות, ואת כל זה ראו במעשה העורב שלא ביקש לעזור לנח שהצילו מן המבול אלא הלך סביבות התיבה יצוא ושוב. אמנם רבי פנחס לא כן עמו והוא לומד את העורב כמסמל את עיקר דרך התשובה.

טו.

אמר רבי פנחס עורב זה דוד המלך שנקרא עורב, ובכמה דרכים למד שדוד הוא העורב. ואמר כי דוד היה מתנהג כעורב הזה שבכל פעם שנשלח מאת הקב"ה היה קורא אליו כבני עורב והיה תולה הכל בחטאו והיה שב בתשובה מיד. ובדרך זו הלכו זרעו בית דוד תמיד. דוד המלך היה כמו האישה שאינה ראויה לגירושין שהוא משלחה וחוזרת. הוא לא ידע דחיה כלל ואם הרגיש בדחיה לא האמין שזה דחיה אלא האמין שזה חטא שהוא יכול לתקן ולחזור ולהתקבל. ויצא יצוא ושוב. ואפילו במקום שלא היה האשמה תלויה בחטאו היה תולה הדבר בו עד שנודע לו בבירור שאינו בחטאו, עד יבשת המים מעל הארץ.

טז.

היונה לא נהגה כן אלא בפעמיים הראשונות שבה ובפעם האחרונה לא יספה שוב אליו עוד. דרש רבי פנחס היא כנסת ישראל ששבה מן הגלויות הקודמות ועוד לא שבה בתשובה מגלות אחרון זה. ובאמת אין זה ברור שתשובה זו אפשרית שהרי היא צריכה את תשובת כולם ואחר שנפזרו לארבע כנפות הארץ כיצד תתקיים תשובה זו המאוחדת והרי מגזירת הגלות עצמה היא שלא תוכל להתקיים, וכאשר שאל רבי עקיבא דאין זה ראוי לתלות את הגאולה בתשובה מטעם זה. אמנם רבי אליעזר מצא תירוץ וחזר רבי יוסי וקשר את הענין למדרשו של רבי פנחס ואמר כי היא לא יספה שוב אליו עוד אבל הוא עוד רוצה ומחכה שתשוב. כלומר אע"פ שנראה שמסיבה טובה לא יספה שוב אליו עוד, הרי הוא מבקש לחזור לדרכו של דוד המלך שהוא משלחה ואינו חוזרת, והוא מדייק דיוקים בפסוקים לומר כי דרך התשובה פתוחה אע"פ שאין זה נראה מפורש, כי

כך היא דרכו של דוד המשיח התולה הכל בתשובה ואינו חושב שיש שום חשבון אחר אלא התשובה.

הגלויות הם ניסיונות לראות הקלו המים

יז.

אם העורב הוא דוד יהודה המראה את דרך תשובה הכללית שאינה מתחשבת בשום דבר אחר. ואם נרצה להעמיד לפי סדר גלויות נוכל לומר הוא גלות מצרים שממנה שבו ישראל על כרחם. הרי היונה מרמז את שליחת כנסת ישראל לשלש הגלויות הבאים, וסדרי שיבתה מהם. ולפי דרכנו נראה כי כל שילוחים אלה מטרה טובה יש להם כמו יציאת היונה מן התיבה כי כנסת ישראל גולה לא כעונש בלבד שצריך לחזור אל הדבר כדעת דוד המלך, אלא כדברי ר' פנחס 'רצה הקב"ה לנסות את ישראל'. כלומר יש בזה שליחות מאת נח שהוא הקב"ה בדוגמא זו ובאמת כל שילוח הגלות הם ניסיונותיו של הקב"ה לברר הקלו המים מעל הארץ, ה' משמים השקיף היש משכיל דורש את אלהים. כמו וישקף אבי מלך בעד החלון מסתכל נח מחלון התיבה ורוצה לדעת אם הוא יכול להשרות שכינתו בעולם. ולצורך זה אין הוא יכול להסתכל בעצמו שכך הוא כל סדר העולם ששלח את יהודה להורות לפניו וישלח יעקב מלאכים לפניו שולח הוא את שליחיו והוא היונה כנסת ישראל לדעת הקלו המים.

יח.

שלח את היונה בפעם הראשונה אחר שהיתה אצלו בתיבה בבית ראשון, ושלח חה למענו בבלה. היונה היא כנסת ישראל אך היא מלאכיות השכינה ההולכת עמהם והקב"ה מחכה והשיבני דבר שלום אחיך ושלום הצאן. אך גלות בבל לא הצליחה. לא עמדו ישראל בניסיון כלומר לא פעלו ולא שבו בבשורה טובה ולא היתה עליה שניה כראוי כמו שאמרו ז"ל כה אמר ה' למשיחו לכורש קובל אני עליך וכו'. ולא מצאה היונה מנוח לכף רגליה כמו שנאמר בפירוש בתורה ובגוים ההם לא תרגיע ולא תמצא מנוח לכף רגלך. והוא מדבר על גלות בבל שלא נחו בו ישראל וממילא לא יכלו לקיים את השליחות ולהשיבו דבר כראוי, אלא שבו אליו בתשובה אל התיבה. פשט נח את ידו והשיב את היונה אל התיבה ובנה את הבית השני להגן עליה בינתיים והוא עדיין יושב ומצפה לראות הקלו המים היכול להביא את הבשורה האמיתית כי זו לא היתה בשורה. (והיינו כידוע שבית

שני לא היתה גאולה שלימה כי לא פעלו את שהיו צריכים בגלות והיתה גאולה פורתא בלבד בעבדותנו)

יב.

אזר נח אומץ ויחל עוד שבעת ימים ויסף שלח את היונה מן התיבה. (מהו שבעת ימים זה? הוא הגעתה עד המידה השביעית נצח שבו התיבה ומשם ואילך שילוח ההוד כדברי תיקוני זוהר) והוא גלות מלכות יון. וגלות זו היתה קשה להם מאד שכך נאמר ותבא אליו היונה לעת ערב. ערב רומז לחשכת הגלות כמאמר חושך זה יון חשכה זה יון. וכן נאמר אוי לנו כי פנה יום כי נטו צללי ערב ודרך הזוהר לדרוש פסוק זה תמיד על התגברות הגבורות והקושי בשעת הערב של יצחק. והיא ערב במיוחד על הריגת צדיקים שבה כי הצדיקים מאירים לנו כשמש וכאשר הם איתנו כמו אין גלות כלל אך בגלות יון נתמעטו הצדיקים ונהרגו כידוע בסיפורי הזמן ההוא והיתה עת ערב.

התעוררות רוח הכהנים מצד עצמם

ב.

באותה עת ערב באה אליו היונה והנה עלה זית טרף בפיה. מתוך אותה הדחק העיר הקב"ה את רוח הכהנים, כמו שנאמר ועוררתי בניך ציון על בניך יון. והתעוררות רוחם היתה לכנפי היונה המביאה בפיה עלה זית, ומן הזית הזה עשו שמן זית ובו הדליקו את המנורה. אמרו במדרש תצוה למה מדליקים המנורה בשמן זית לפי שאותו לגיון שהוא העלה זית לא מרד בהקב"ה בדור המבול. היא הביאה אורה לעולם בדור המבול תבוא ותאיר לפניו. עלה זית זה הוא התעוררות רוח הכהנים. עבר עליהם רוח קנאה וקנאו לציון. התעוררות רוח זה לא מאליו היה כמעשה בראשית אלא מתוך רוח הכהנים. ובזכותה נשארה פליטת יהודה קיימת.

בא.

והרי זה כנח שביקש ממנו הקב"ה לעורר את רוח העולם מעצמו בבנין התיבה ובשילוח עופות. ואחר שעשה את כל המעשה הזה ויאמר ה' לנח צא מן התיבה. לא הודיעו הקב"ה בתחילה לצאת אלא אחר שעורר את מידותיו מלמטה שכך הוא הסדר תמיד דלית אתערותא דלעילא עד דאתער לתתא. וזה הדבר הוא חזרת היונה לעת ערב ועלה זית בפיה. וכך אנחנו מדליקים את הנרות לעת ערב

ועלה זית בפיה בפתח בתינו. לומר לך ירדנו אל גלות יון והבאנו לך מכתב משם הוא שמן זית שלנו שהוצאנו וכתשנו והדלקנו בה ואף אתה עוררת את אורך עלינו והדליקו בו שמונת ימים.

כב.

מהו העלה הזית, מפרש הזוהר בפרשת שלח דוד המלך הוא זית רענן בבית אלהים. עלה זית הוא פריו שלו משיח בן דוד. וראה שם תיאור יציאת היונה ועלה זית בפיה מן המגדל שהוא כתר מלך המשיח העומד בראשו מטי ולא מטי על ידי כנפי היונה.

החורף עדן המאמינים

שיעור לא תירא לביתה משלג

פתיחת עשר תעשר לפרשת המועדים

א.

למדנו בשיעורנו לכלל המועדים על פי זוהר אמור, שיש לעמוד על עיקרי המועדים מתוך קריאת התורה שנתקנה בהם. ולמדנו שם שיש בתורה שלשה 'פרשיות מועדים' עיקריות, ראשונה שבהם פרשת המועדים שבתורת כהנים בפרשת אמור, והיא נקראת ביום טוב ראשון של פסח ושל חג, אלא שאצלנו נדחה בפסח ליום השני שאנחנו רוצים לקרוא מענין סיפורו של יום בפרשת משכו. שניה פרשת המוספים שבפרשת פנחס, אשר למנהגנו קוראים אנחנו ממנו בכל חג למפטיר. ולפי המשנה היו קוראים בו במשך שאר ימי החג, וכלל עניינו הוא השלמה לפרשת המועדים שבתורת כהנים כפי כלל תכונת ספר במדבר להשלים ספר תורת כהנים. והשלישית היא פרשת המועדים שבמשנה תורה, שהוא חזרה על פרשת המועדות בתוספות תכונות משנה תורה כדרכה. ופרשה זו נקראת לפי המשנה בחג השבועות, אמנם המשנה קוראת לזה שבעה שבועות אבל כך הבינו ראשונים שיש לקרוא את כל הפרשה. ולפיכך יש לראות בפרשה זו הקריאה של עצרת של פסח, שהוא משנה לפסח כפי שמשנה תורה משנה לארבעה חומשים. ואכן מנהגנו לקרוא בפרשה זו בכל הימים טובים האחרונים, באחרון של פסח, ובשני של שבועות, ובשמיני עצרת. הרי הוא הקריאה ליום טוב אחרון כפי שהוא מועדות שבמשנה תורה.

ב.

ועוד למדנו שם שכל פרשה מאלה ישנה הקדמה. שכך היא דרכה של תורה למבקש לעמוד עליה מבחינת עצמה בהבנה יסודית יש לו לחפש בהקדמות של כל דבר, אשר אחר שהוא מכיר את ההקדמות הרי הפרטים בפרשה עצמה מובנים לו מאליהם כל הצורך ואינו צריך אלא לחברם לאותם ההקדמות. וכך

היא דרכנו להאריך בהקדמות הדברים ואז ממילא מובנים פרטיהם. ואכן בכל פרשה מאלה אין אנחנו מתחילים בגופם אלא מקדימים כמה פסוקים לפנייהם. שכן בפרשת מועדות שבתורת כהנים מתחילים שור או כשב או עז, ועמדנו בהרחבה על סודו והיותו הקדמה לפרשת המועדות. אף בפרשת המוספים מתחילים אנחנו ממוספי השבת שהם מבוא ופתיחה לשאר דרכי המוספים. וכן בפרשת המועדות שבמשנה תורה מתחילים בפסוק כל הכבוד הקודם לשמור את חודש האביב.

ג.

ולא עוד, אלא שבשמיני עצרת, ואף כאשר חל יום טוב שני של יום טוב אחרון של פסח או שבועות בשבת, מרחיבים אנחנו עוד הרבה יותר את הקריאה, ומקדימים לה הקדמה רחבה, ומתחילים מפרשת עשר תעשר. וכתב רש"י במסכת מגילה שבשמיני עצרת מתחילים בו "לפי שיש באותו פרשה מצוות וחוקים הרבה הנהוגים בחג באותו הזמן שהוא זמן אסיף ועת שהעניים צריכים לאסוף מאכל לביתם ועוד יש באותה פרשה מצות מעשר עני ומצות נתן תתן ופתוח תפתח והענק תעניק לעבד עברי ושילוח חפשי והעבט תעביטנו". ואע"פ שטעם ההוספה בשבת לכאורה טכנית שיש צורך לקרוא ז' קרואים הלא מהו עיקר טעם ז' קרואים בשבת אם לא שבשבת יש להרחיב את הבנת התורה ולימודה. ואם כן עלינו להעמיק בפתיחת פרשה זו ובמצוות הכלליות שבה, ומכך ירחיב לנו עבודת המועדים בכללותם.

המדרש פותח כי כל ביתה לבוש שנים והזוהר מוסיף

חנוכה

ד.

וכך דרשו בפסיקתא דרב כהנא פסקא י"א את פרשת עשר תעשר, כדרך המדרש לדרוש את פתיחות הפרשיות שבהם ניכר הקדמות הנצרכות להבנת סוד התורה, ואע"פ שאינה עיקר עניינו של יום. ולפי סדר הפסיקתא כוונתה שיהא זה דרוש לאחרון של פסח או לחג השבועות. ואנחנו בחנוכה אנחנו עומדים ומה עניינה לכאן כלל. אך ברור הדבר שלא נתקן חנוכה עצמו אלא מתוך העמקה בפרשיות המועדות, שמתוך ההרחבה הגדולה במהות כללות המועדים, הלא ניתנה רשות לחכמים להוסיף במועדים כפי צורך הדורות וכפי הופעות האור הניסי עליהם.

ה.

בתוך המדרשים הנדרשים, נמצא מדרש על פסוק 'לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים'. המדרש דורש שאין כנסת ישראל מפחדת מדיני גיהנום של שלג, לפי שכל ביתה לבוש שנים, אל תקרי שנים אלא שניים, יש לה מצוות כפולות, מילה ופריעה ציצית ותפילים, הענק תעניק נתון נתון פתוח תפתח, עשר תעשר. וכך נעשה פסוק זה פתיחה לעשר תעשר, שעל ידי עשר תעשר שיש בו משניות זו, לא תירא לביתה משלג.

ו.

כאשר פתחנו בזוהר ידענו שלא נמצא בזוהר הזכרה מפורשת לחנוכה אלא פעם אחת בלבד. והפעם הזאת הוא במקום שהזוהר מצטט ומרחיב מדרש זה. הזוהר רוצה את המדרש הזה לעניינו, וכדרכו הוא מעתיקו ומרחיבו מעט בציור מחודש. כאשר הוא מונה את המצוות המשניות, אין עיקר מטרתו להגיע אל עשר תעשר כדרך המדרש, אבל הוא עומד על הפסוק בעצמו. והוא מוסיף מצוה אחת חדשה לרשימת המצוות הכפולות. המדרש מנה מילה ופריעה וציצית ותפילין. והזוהר מוסיף מזוזה ונר חנוכה. הוספה זו אומרת לנו דרשוני, והיא הפותחת לנו את הפתח, כמו נר חנוכה מדליקה על הפתח, לכל מה שנוכל לפתוח בו את הרחבת הזוהר בסוד חנוכה, התלוי בהבנת המשניות הנמצאות בפתח כלל פרשת המועדים שבמשנ"ה תורה, וכיצד שנה הזוהר בזה והוסיף נר חנוכה כמצוה שנויה, וצירף מזוזה ונר חנוכה למקום אחד להיות לחם משנה באופן זה. נרחיב את פתיחת הפסוק ואת מדרשו, ומשם נטייל לתוך ארמון סודו.

פשט כי כל ביתה לבוש שנים

ז.

פשט פסוק זה פשוט, שהוא מדבר בשבח אשת חיל הדואגת לכל צרכי ביתה. ואומר שמרוב שהיא מספקת כל צרכיהם, אין ביתה רעבים לעולם, וכן אין ביתה צריכים לפחד מן הקור והשלג בחורף, שכן בכספה וטירחתה כולם לבושים בגדים חמים עשויים שני. כפי שאנחנו לומדים שהמדרש והסוד בנוים על הבחנות עדינות בדברים הפשוטים. יש להבחין כאן שני הבחנות. ראשונה הוא שהם מפחדים מן השלג. לכאורה ביתו של אדם מספקת לו שני סוגי הגנות עיקריות, בחורף מפני השלג והמטר, ובקיץ מפני החמה. ולמה הדגיש אשת

חיל את הגנת ביתה מן השלג ולא אמר שיש לה בית יפה המציל מן החמה, וכפי הנהוג בכמה מקומות להדגיש את הצל 'צל קורתי', שהוא בעיקר הגנה מן החמה. ועוד יש להבחין כאן שלא אמר בלשון חיובית שהיא מלבישה את ביתה שנים, אלא דיבר על המניעה, הם לא יראים משלג כי הם לבושים שנים, ולמה דיבר באופן זה. הדיוקים הללו לא נאמרו לשם הערמת דיוקים אבל הם מספרים לנו משהו.

בשנה יש י"ב חודשי גיהנום וי"ב חודשי גן עדן

ח.

ובוודאי כאשר נדע את נמשל הדברים, על התורה ועל כנסת ישראל, יש לנו להתרומם מתוך שימת לב הזאת אל אותם הרמות. נדבר תחילה בלשון המדרש.

למדנו משפט רשעים בגיהנום י"ב חודש. כבר הזכרנו כי סדרי המשפט אינם דבר ריק להפחיד בו את עמי הארץ, אלא בכל תיאורי המשפט ועונשיו יש מדרשים רחבים ומתוקים ונפלאים שכולם הם בסוד המדרש אשר בו ועליו רוכב הסוד האמיתי, עלינו אם כן לדרוש מהו שאמרו שמשפט רשעים בגיהנום י"ב חודש, ומה עניינו. במשנה עדיות נחלק על זה רבי יוחנן בן נורי ואמר מן הפסח ועד עצרת. כבר נרמזנו מן המחלוקת הזו כי י"ב חודש אלה אינם תיאורטיים, אבל הם מתייחסים אל מעגל השנה הזו הממשית, הנקבעת בחודשים וזמנים ומועדים על ידי חכמי ישראל ומצטיירת באותו הציור. אשר לכן נחלקו דעת תנא קמא שהגיהנום מקיף את השנה השלימה מניסן ועד ניסן, וכפי הדין החודש הזה לכם. בא רבי יוחנן בן נורי והעמיק עוד בסדר השנה, ואמר גם בין פסח לעצרת כבר ישנו למעגל שנה שלימה. ודבר זה ידוע שאפשר לתאר את השנה בי"ב חודש, ומספר זה קבוע על ידי בית דין המקדש שנים ומעבר חדשים. וזהו המעגל הרגיל לנו. אבל אפשר גם לתאר את השנה בשבעה פעמים שבעה, היינו בסדר השבועות אשר הכפלתם זה על זה יוצר את סדרי השנה, ואשר סדר זה אנחנו מקיימים בספירת העומר וכן בספירת השמיטות והיובלות וכו'. ואם אמנם נחלקו ת"ק ור' יוחנן בן נורי באיזה פרט מסדר השנה נתלה דין הרשעים, וכבר דיברנו מעט בסוד ספירת העומר בטעמו של רבי יוחנן בן נורי, מכל מקום הרווחנו ששניהם תולים את הדין הזה בסדר השנה ומעגל המועדים [עיי' נהר שלום שיש עליה בסדר הזמנים משבעה לשבעה ויש עליה מעשרה לעשרה].

ז.

פירושו של דבר פשוט. כשם שהגיהנום והגן עדן לא תוארו בתורה כדברים מופשטים עומדים לעצמם, אבל הם חלקים מן הארץ. כאשר למדנו בזוהר תצוה בדברי הסבא. כי כל החלוקות הבסיסיות נמצאות בעולם כשם שהם נמצאים בנפש ובזמן. ובעולם יש מקום גן עדן שהוא הישוב המעולה מבחינת האמת ונקרא אמצע העולם, ויש ירושלים שהוא הישוב המעולה מבחינת תפיסת בני אדם ונקרא אמצע הישוב. ויש גיהנום והמדבר שהם מקומות החורבן. ובמדבר שולט נחש שרף ועקרב וכו'. ועוד למדנו שגם הגיהנום עצמו יש לו כמה פתחים במדבר ובירושלים ובים. היינו הגיהנום הוא צד הגבורות המתחייב בהכרחיות לכל ישוב. כפי שכל עיר צריכה שופטים ושוטרים המכים ועונשים. כך בנין העולם וישובו ובנין הנפש צריך תמיד לאיזה גיהנום בצידו כמו שליד ירושלים יש גיא בן הנום ששם נשרפים הרשעים שמתדבקים בחלק הגבורות של ירושלים. וכך ההולך במדבר יש שם פתח של גיהנום שנלכד שם בני קרח שטועים בענין השגת התורה שבמדבר ונדבקים בצד הגבורות שבאותו מקום. וכך הנוסע בים יש שם פתח של גיהנום המתייחס לאותו המקום.

י.

אם כך הדבר מתואר במקום, כך יתואר הדבר בזמן עצמו. כי הזמן אינו אלא ציור מסוים של הויית העולם המתפרש בפנינו בסדר של זמן. יש בזמן מדבר וישוב וצדיקים ורשעים כפי שיש בעולם ובנפש. הרשעים הסובבים את מעגל השנה ונדבקים בצד הגבורות שבה, הרי הם נלכדים בגיהנום הסובב את י"ב החודשים של הזמן. והצדיקים היודעים לכוון תמיד אל הנקודה הפנימית, הם חיים בגן עדן של הזמן. וכפי שהזמן עצמו יש בו חלוקות אלה ששבת ומועדים הם מעין עולם הבא והם גן עדנו של הזמן. וימות החול הוא בחינת גיהנום של הזמן, ובפרט באותו המקום שהוא נוגע בשבת, כשם שהגיהנום ליד ירושלים, כך מיד במוצאי שבת נזרקים הרשעים שוב לגיהנום ומברכים בורא מאורי האש. ויש זמנים מועדים לפורענות כמו חודש טבת וחודשי תמוז ואב שבהם החורבנות, כי הם חודשים שנדבקו יותר מאש הגיהנום הסובב את מעגלי השנה בזמן.

גיהנום של אש ושלג כפי תקופות השנה

יא.

אם י"ב חודשי משפט רשעים הוא בעצמו סדר מעגל השנה, אשר הרשע סובל מחנוכה ומפורים ומפסח ומסוכות וכו' והצדיק חי בגן עדן שלהם. מובן לנו שכאשר נצייר בפנינו את הציור הזה ביתר פרטות, שאין גיהנום אחד נמשך י"ב חודש. כשם שכל עיקר מעגל השנה הוא שהוא נושא את השינויים של תקופות השנה קיץ וחורף וכו'. כך אמר חזקיה הגיהנום עצמו נחלק לפחות לשתי בחינות. גיהנום של הקיץ שהוא גיהנום של חמימות ואש. וגיהנום של החורף שהוא גיהנום של שלג וקור. ובוודאי אם נפרט יותר נמצא כי ביניהם יש עוד תקופות דקות רבות של אביב וכו', אבל דרך כללות נחלק השנה לשנים אלה. [ואפשר לומר כי שני גיהנום אלה מקבילים לשני פתחי גיהנום בישוב ובמדבר, ואיני יודע כיצד. וכן שני גיהנום אלה נמצאים בנפש גם במובן גשמי, שיש מחלות של חמימות יתירה, והמדרש קורא לזה אשתא וגיהנום. ויש מחלות של קרירות יתירה, שהם צינים, והמדרש קורא לזה צינתו של הקב"ה]

יב.

אם העמדנו בפנינו שני סוגי גיהנום, וכי הם נדבקים לזמן ולמקום של העולם הזה. עלינו ללמוד כיצד להינצל מדינים אלה בעולם הזה בחיי עבודתנו. ולדעת זאת עלינו להבין תחילה את סדר היחס שבין שני גיהנום אלו. כי לכאורה נתחדש כאן חידוש גדול שאין גיהנום אחד הנודע שהוא של אש אלא יש גם גיהנום של שלג. ובאמת שזהו חידוש גם לרשעים שנזרקים לתוך הגיהנום. כי כולם סוברים שאין גיהנום אלא של אש וכפי שלימדו אותם. וכפי שהוא באמת הפשטות שהגיהנום הוא אש הכעס או הגבורות יותר מדאי המתגברים על הרשעים. וכפי שנמצא בעולם בזמן שהעולם ער בימות הקיץ שהמכה הקשה בה הוא מכת החמה המחממת ושורפת את האדם. וכפי שנמצא ביום שהשמש מכה על ראש האדם כשהוא בתוקפו ושורפו. ולכן כאשר מגיעים הרשעים לסיום הקיץ וסיום גיהנום של אש, והגיהנום מתחיל להתקרר, הם חושבים בוודאי עכשיו יוקל להם, וכבר ניצלו מן הדין הקשה. ומה גדלה צעקתם ואכזבתם כאשר הקרירות הזו אינה מרגיעה אותם כמים קרים על נפש עיפה, אלא הקור עצמו מתגבר והולך עד שמתאבנים וקופאים מתוך השלג הקשה. השלג בהיותו הפתעה גמורה ובהיותו השלב השני הרי הוא קשה יותר מן הראשון. ולא לחינם תיאר יחזקאל הנביא את השלג במדרגה עליונה הרבה על האש, כי אמר שהחיות

עשויים אש, אבל מעליהם רקיע כעין הקרח הנורא. כי הקרח הזה יש בו סוד גדול מן האש. והצדיקים יעלו בו לרקיע אבל הרשעים יטעו בו ויאמרו מים מים ואינו מים אלא נקפאים בו.

יג.

כך סידר לנו המדרש, כי באמת באותו המדרגה של גיהנום של שלג נשלמת נפשם של רשעים, שנאמר בפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון. ופסוק זה הלא הוא מדבר על התגלות צעדי ה' בעולם בעת מתן תורה. וכבר מצאנו עוד פרשה שלימה המדבר על שפע התורה היורדת אל האדם כמו השלג העז המתפשר ונעשה מעין מים חיים. והוא הללויה כי טוב זמרה אלהינו [והוא אחד המזמורים לחנוכה שכן מדבר על בנין ירושלים והתחדשות התורה והרחבתי בפירוש ספר נחמיה], משליך קרחו כפתים לפני קרתו מי יעמוד, 'ישלח דברו וימסם ישב רוחו יזלו מים, מגיד דבריו ליעקב וגו'. הקור של הקב"ה אי אפשר לבריה לעמוד בפניו. אבל התורה היא ממיסה את אותו הרקיע מעל הקרח הנורא ומלמדת לאדם דרך להיכנס ולצאת בשלום מאותו הקור. בה תשלג בצלמון השלג נעשה צלמונה שלהם כלומר הצלם אלהים שלהם נשלם על ידי שעוברים את הגיהנום של שלג.

יד.

וסדר זה הוא הסדר של בניסן נברא העולם. כי לפי הסדר של בתשרי נברא העולם הרי הקור קודם לחום. אבל לפי סדר המועדים המתחילים מניסן הרי החום קודם. ולפי סדר זה נחשב הלילה אחר היום. כי הקיץ הוא זמן האור והיום והחורף זמן הלילה והחושך. וכך הוא הסדר של הויית האדם באופן כללי שחושב את התחלות יומיו מקימתו בבוקר. וכך הוא סדר העבודה בדרך כלל. רק מבחינת האמת של הקב"ה הרי כבר ברא את הלילה מקודם כי הלילה היה קודם ליום. וזה מתאים למה שלמדנו שניסן הוא החודש וההתחלה שלכם ותשרי הוא של הקב"ה.

לא יכבה בלילה נרה

טו.

רוב בני האדם מסתפקים בלימוד היום ובתיקון היום. מעטים יחידי סגולה הערים אל הדברים הנסתרים, והם העומדים בבית ה' בלילות. הם המקיימים

את הפסוק טעמה כי טוב סחרה לא יכבה בלילה נרה [וראה מה שהארכנו בזה נר ב' דחנוכה תשפ"ב והוא הקדמה לפה]. ולכן הערב נעשה לזמן חוסר ולזמן ששולטים בו כל חיתו יער. והדבר הטוב ביותר לעשות הוא לשכב במיטה לא אברי לילה אלא לשינתא, כך לפחות לא ייכשל ברע. אבל הרוצה לזכות לכתרה של תורה מהו אומר לא אברי לילה אלא לגירסא. כי אם העולם ישן ושקט הרי נשאר לו זמן ללמוד. והוא מדליק נר בערב ולומד וקונה רוב תורתו בלילה ועל ידי כך חוט של חסד משוך עליו ביום.

זז.

וכך הוא בסדר השנה. מן התורה לא נמצאו מועדים כי אם בזמן היום של השנה, מניסן ועד תשרי, וכפי שאנחנו מבקשים על הגשם מאחרי סוכות עד לפני פסח. הרי שכל המועדים הם מתחילת הקיץ ועד סופו. ומן התורה אין מועד אחד בכל ימות החורף. כפי שמן התורה אין שום עבודה בלילה אלא קרבן עולת בוקר ועולת המנחה ולא יותר. אבל מי שטועם את הטעם של התורה ביום ממילא גם בערב לא יכבה נרו. וממילא גם בימות החורף לא יפסיק ללמוד ולעשות בו חגים. והיינו מי שזוכה למדרגת כי כל ביתה לבוש שנים. ממילא לא תירא מן השלג. כל דברים הללו יתפרשו באופנים רבים ונגיד מתוך האפשר כעת.

בני ישראל מחוסנים מפני הגיהנום

יז.

נפרש תחילה את המילים לא תירא. היה אפשר לו לפרש שביתה אינם מתקררים בחורף לפי שיש להם בגדים חמים. הביטוי בלשון לא תירא לביתה. מלמד אותנו שאין כאן תרופה נגד השלג אלא חיסון נגדו. לא שכאשר מגיע הקור הם מתעטפים בגדים חמים וניצולים הימנו. לא כאשר מגיעים ליד הגיהנום הם שבים בתשובה ממנו. אלא כנסת ישראל לא תירא כלל מדין הגיהנום. למה, כי היא מחוסנת כלפיו. כי כל ביתה לבוש שנים. וזה כל מעלת הישראל כמבואר בכמה מדרכים שישאל אינם יורדים לגיהנום. לא שהם עושים בפועל ממש את כל המצוות והם צדיקים, לא זהו השבח והמעלה של להיות ישראל, זה נמצא לכל. אבל המעלה והשבח הוא שאין לישראל לפחד מן הגיהנום. ולמה, כי כל ביתה לבוש שנים. כי יש להם מצוות כפולות. כמי שאומר יש להם תעודת ביטוח ליתר ביטחון. אם לא יהיה להם פריעה עדיין יישאר מילה אם לא יהיה להם

תפילין עדיין יישאר ציצית אם לא יהיה להם מזוזה עדיין יישאר נר חנוכה. אם יבוא עשיו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה. כפילות זו נותנת לבני ישראל בטחון שאינם צריכים לפחד מן הגיהנום.

יח.

כיצד הוא החיסון הכפול הזה. המדרש מציין כמה מצוות, ויש לחלקם לכמה סוגים. תחילה יתחלקו לשני מצוות שיש בהם כפילות במעשיהם. ויש בהם כפילות בלשונם. מילה ופריעה ציצית ותפילין הם מצוות כפולות במעשיהם. על דרך שלמדנו שיש לכל אחד מישראל תמיד שני אותות שבת ומילה או תפילין ומילה וכדומה. ואופן זה מתחלק לכמה מדרגות. יש אות בגוף האדם שהוא האות הכפול של מילה ופריעה [ובצד מה גם תפילין או שבת הם אותות בגוף האדם כי התפילין נחשבים כמו השלמת מוחין של האדם והשבת מקיים אדם בשביתת גופו]. ויש אות בלבושיו. כמו ציצית ותפילין שהאדם מתלבש בהם. כל אלה הם אופנים של להיות מסובב במצוות באופן תדירי ופאסיבי כמעט. אינך צריך לעשות כלום אם אתה יהודי כבר נימולת לשמונה ימים וכבר הורגלת שהלבוש שלך כולל ציצית ותפילין. אלה אינם מצוות של קום ועשה אלא מצוות של כיצד להיות יהודי כיצד מתלבש ישראל, וממילא הם מחסנים אותך, נותנים לך חזקה שלא תחטא, כי כבר אתה לבוש בהם. וכל אחד מאלה הוא חיסון כפול. הוסיף על אלה הזוהר מדרגה שלישית. מזוזה ונר חנוכה. אלה הם כבר בוסטר אל החיסון. אינם על גופו ולבושו בלבד אלא על ביתו. כבר ביתו גם יש בו מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל. גם אם איבד את זכר המזוזה בימין יהיה לו נר חנוכה משמאל. ולכן לא תירא משלג.

יט.

ועוד יש מצוות שאינם כפולים במעשיהם, אבל לשונותיהם כפולים. עשר תעשר נתן נתן תתן הענק תעניק. אשר מצוות אלה קוראים אנחנו בהקדמה לפרשת המועדים. וכבר נחלקו חכמים אם אפשר ללמוד מכפילות אלה להלכה או דיברה תורה כלשון בני אדם. מכל מקום גם לשון בני אדם צריך לימוד לצורך הסיפור הגונז בתוכו את הסוד. וכוונת כפילות זו בלשון בני אדם ובמקומות אלה הוא כמאמרם, נתן תתן אפילו מאה פעמים. ה'נתן תתן' או ה'עשר תעשר' אינו העושה פעולה מיוחדת שהוא קם ומעשר. אלא ס'מעשר'ט' זיך'. הדברים מתעשרים מה הפשט הרי הוא יהודי והוא מעשר את פירותיו והוא נותן צדקה. ללא הרבה מחשבה ויוזמת פעולה אלא כפשוטו כחלק משגרת החיים. כל אלה

הם המעניקים את הבטחון לא לפחד מן הגיהנום כי כבר אתה מסובב במצוות.

הסוד גנוז במקום השבת

ב.

ולמה היה לו לפחד מגיהנום של השלג יותר מן הגיהנום של הקיץ. כי הקיץ הוא זמן העשיה [ולכן שיטת ר"י בן נורי שעיקר משפט רשעים בין פסח לעצרת כי אז הוא זמן הקציר שהוא עיקר עבודת השנה כמו שלמדנו במקומו]. ואכן יש כנגד עשיה טובה הרבה עשיות לא טובות ויותרת עשיה שצריך לזהר ממנו בחריש ובקציר תשבות. אבל מכל מקום הרע הזה מוגבל הוא והוא ידוע מהו וכיצד הוא. אבל החורף הוא זמן החידלון ואין דבר נעשה בו. ולכאורה מה יש לפחד בו הרי קשה לעשות בו עבירות. אבל למי שמבקש חיים הרי יש בו לפחד הרבה יותר. כי החטא של החידלון והייאוש והכלום עמוק הרבה יותר מן החטא של העשיה היתירה או הלא טובה. כך בלשון החסידים הכי גרוע הוא ה'קאלטקייט'. זה הלוקח כל דבר בקר רוח ואינו חי ואינו מתלהב משום דבר. זה רע עדין כי מה רע עשה אבל באמיתו של דבר יש לפחד מזה הרבה יותר.

בא.

וכנגד הגיהנום הזה לא די לקיים את החלק הראשון בכל זוג אלא חייבים להעמיק עוד אל פנימיותו לשמוע בו עוד חיים וחירות עד שלא יישן בחורף. ולא שיעבוד בו כי מה יש לעבוד בו. אלא שיעמוד על כתרה של תורה המתגלה בזמן המנוחה. מאמר החסידים הראשונים 'החורף עדן המאמינים כי יקצרו ימיו ויצומו ויאריכו לילותיו ויקומו'. הרי ממש מה שעלול להיות גיהנום של שלג נהפך לחסיד אל גן עדן. כי כאשר העולם ישן וחדל מלעשות הרי לו זמן פנוי לעסוק במרדף אחר אהבתו הנעלמת בשקט שהיא דורשת למציאתה.

בב.

ובאופן זה הוא מילה בשמיני. כי שמונת ימים יהיה תחת אמו. ומיום השמיני כבר לא יעשה כלום אפילו לא ישבות. אלא ירצה. וזהו כמו פריעה נגד המילה. וכך הוא שמיני עצרת אחר שבעת ימי החג שכבר גם אין חוגגים אבל נעצרים אני ואתה. וראה כיצד אין חג שנמצא בימות הגשמים אלא שמיני עצרת בלבד שבו מזכירים את הגשמים. היינו כאשר מגיעים אל השמיני הזה ממילא נפתח פתח אל עדן המאמינים של החורף. ומתוך שורש שמיני עצרת נולדו מועדי החורף

לכן חנוכה בן שמונת ימים, שאילו היה בן שבעה ימים לא היה חנוכה כלל ועדיין היה לירא מן השלג אע"פ שניצלנו מגיהנום של אש [וראה כי הסוכה צל יומם מן האש, אבל בעצרת אין יושבים בסוכה וכבר צריכים להגנה מן הקור והסוכה אינה מגינה מן הקור אלא מן הגשם אבל לפני קרתו מי יעמוד אלא ישב רוחו של עצרת תורה] ומזה המקום מדליק נר חנוכה בשמאל במקום שינתו, ומאיר אורה של תורה בשקט חשכה.

